

KAFKASYA

KÜLTÜREL DERGİ
SAYDA BİR ÇIKAR

YIL : 4

SAYI : 17 CİLT 5

Aralık, Ocak, Şubat, 1968

Sahip ve sorumlu yayın Müdürü

İZZET AYDEMİR

Teknik İşler :

BAYRAM HERGÜNER

Yönetim Merkezi :

Bahçelievler, Emek Mahallesi,
75. ci Sokak No.: 61, D: 5

Ankara

★

Dizildiği ve basıldığı yer :
YARGIÇOĞLU MATBAASI

★

ABONE TARİFESİ :

Yıllık Abonesi : 12 TL.

Yabancı Memleketler : 40 TL.

İLÂN TARİFESİ :

Dergimizde yayınlanacak yazıların
Tam Sayfası 1000, Yarım Sayfası
500 TL. dir.

★

Gönderilen yazılar ve resimler
basılsın veya basılmasın iade
olunmaz.

Yayın Komitesi gönderilen yazılar-
da gerekli düzeltmeleri yapmaya
yetkilidir.

Dergide basılan tercüme yazılardan
doğacak her türlü sorumluluk
gevrene aittir.

Dergide yayınlanan yazılar kaynak
gösterilmek şartıyla başka yerde
yayınlanabilir. .

İÇİNDEKİLER

Kuzey Kafkasyayla İliş-
kiler Kurulmalıdır

İnsan Hakları Yılı ve
Irklar

Adighe (Çerkes) dilinin
genişlik değeri

Çeraş Tembot
19. cu asırda Çeçenler

Çerkes Adları
Çekerek Vadisinde 12

Çerkes Mezarlığı
Vatanı Terkedenlerin

ağıtı (Şiir)
K. Kafkasyalı Halk Şairi

A. LAŞE
Kafkasyalı Profesörler

Türkiyede
Eski Adighe Tarihi

Gürcistanın Coğrafi Du-
ruluşu

Geleceğim (Şiir)
Geleceğim (Şiir)

Hiç Olmazsa (Şiir)
İST. Kafkas Derneğine

Bağışlar
Büyük Kafkas Gecesi

Dr. Mustafa Kazuk
Aktüalite :

İzzet AYDEMİR

Avukat Yaşar DAĞ

Dr. M. A.

BÇİHALUK

İ. ALXAS

B. BATIRHAN

Dr. Vasfi GÜSAR

Öğretmen C. LU

F. BALKAR

Zr. Y. Müh.

M. E. ARSLAN

KAFKASYA

Dr. Vasfi GÜSAR

A. Ö. MELAŞVİLİ

İ. HAN

Y. ADAJA

B. ÖZBEK

★

İzzet AYDEMİR

Dr. Vasfi GÜSAR

★

KUZEY KAFKASYAYLA İLİŞKİLER KURULMALIDIR

Yazan : İzzet AYDEMİR

Bundan önceki yayınlarımızda dünyanın çeşitli bölgelerinde dolayısıyla Orta-doğuda yaşamakta olan-ki bunların sayıları ana vatanda yaşayanlardan çok daha yüksek bir seviyededir. — Kuzey Kafkasyalıların sosyal durumlarını belirtmeğe çalışmış, bu arada yer yüzünde Kuzey Kafkasyalılarından daha çok benliklerini yitiren toplum kalmadığını, eğer bu yolda sistemli ve etkili bir çalışma yapılmazsa çok kısa bir süre sonra muhacerette bulunan Çerkeslerin asimilasyona uğramaktan kurtulamayacakları gerçeğini savunmuştuğ. Bu arada gerek Türkiyede, gerekse Türkiye dışında yaşayan kardeşlerimizle yapılan temaslarda çeşitli sorularla karşılaşmıştık. Bunların hepsi bizimle aynı fikirde olduklarını, yalnız bu yolda neler yapmak gerektiğini sormaktadırlar. Bu yazımızda bu yönde yapılacak çalışmaların ne şekilde yapılması gerektiği üzerinde duracağız.

Biz Kuzey Kafkasyalılar Ana vatanımızı terkedişimizin esas gayesi üzerinde durur bunu iyice kavırsak bu yolda nasıl çalışma gerektiğini daha iyi anlarız. Uzun süren Çerkes-Rus savaşları sonunda dedelerimiz artık kendilerinde düşmanla savaşmak gücünü bulamamış, istikbal endişesiyle, **MİLLİ BENLİKLERİNİ MUHAFAZA VE IDAME, YABANCI BİR MİLLETLE (Ruslarla) KARIŞMAMA VE MÜSAİT ŞARTLARDA TEKRAR VATANA DÖNME** kaydıyla vatani terketmeye karar vermişlerdir. Herşeye rağmen Kuzey Kafkasyalı liderler, bu arada İmam Şamil ve bilhassa son lider Muhammed Emin vatani terketmenin aleyhinde bulunmuşlar, fakat Osmanlı İmparatorluğunun sırf bazı menfaatlerini göz önünde tutarak Çerkesleri imparatorluk topraklarına çekme yolundaki cazip tekliflerine aldanarak vatanlarını terketmişlerdir. (1) Yukarıda da belirttiğimiz gibi vatandan ayrılışın sebepleri **MİLLİ BENLİĞİ YİTİRMEME** ve **MÜSAİT ŞARTLAR YARATILINCA TEKRAR VATANA DÖNME** şeklindedir. Bu böyle oluncada ana vatan dışında yaşamakta olan Kuzey Kafkasyalılar için yapılacak şey gayet açıktır:

1 — Buldukları memlekette milli benliklerini koruma,

2 — Ana vatanda yaşamakta olan kardeşleriyle sıkı ilişkiler kurmaya çalışarak dünyanın neresinde olursa olsun bir araya gelme çarelerini arama.

Millî benliğin muhafazası için tutulacak yol bellidir. Dil, gelenek, görenek ve milli tarihimizin iyi bilinmesi, bunların yaşatılmasına gayret edilmesidir. Bugün Kuzey Kafkasyada yaşayan kardeşlerimizin dışında dünyanın hiçbir yerinde yaşayan Kuzey Kafkasyalılar milli dilleri ile öğrenim yapamamaktadırlar. Ortadoğuda bu yönde yapılan bazı çalışmalar ise yeterli değildir. Öğrenim için gerekli kitap ve eğitim araçları ise ancak Kuzey Kafkasya dan temin edilebilecektir. Aksi halde bir araya gelme çareleri düşünülürdün muhaceretteki Kuzey Kafkasyalıların tüm

yok olmaları uzak bir ihtimal değildir. Artık aramızda çeşitli ideolojileri ön plânda tutan kimselerin propagandalarına kapılmamak gerekir. Bugün ana vatanlarını terkedipte dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Gürcü, Ermeni, Azeri ve Türkistanlılar gibi bizim de ana vatanda yaşayan kardeşlerimizle sıkı ilişkiler kurmamız en doğru bir hareket olacaktır.

Yapılan bütün propagandalara rağmen bugün şu gerçeği öğrenmiş bulunuyoruz: Halen Kuzey Kafkasyada Kabartay-Balkar cumhuriyeti, Adige Muhtar bölgesi, Dağıstan Cumhuriyeti ve Kuzey Osetya Cumhuriyeti ile Abhazy Muhtar bölgesinde yaşayan kardeşlerimiz milli benliklerini yitirmemişlerdir. Bu gerçeği son defa Türkiyeye gelen Dağıstan Kafkas halk oyunlarında görevli Dağıstanlı kardeşlerimizle temas edenler daha iyi anlamışlardır. Kuzey Kafkasyada yaşayan kardeşlerimiz kendi dilleriyle öğrenim yapmakta, milli okul ve hattâ üniversiteleri bulunmakta, aralarında pekçok şair ve yazarlar milli eserler vermektedirler.

Biz bu amaçla hemşerilerimize Çerkesçeden Türkçeye çevirdiğimiz eserleri sunmaktayız. Bununla okuyucularımız Kuzey Kafkasyada yaşayan kardeşlerimizin milletlerarası şöhrete sahip şair ve yazarlar yetiştirmiş olduklarını, onların eserlerini okuyarak öğrenmiş oluyorlar.

Artık bütün dünya milletleri birbirleriyle sıkı ilişkiler kurmak yolunda yoğun bir çaba sarfetmektedirler. Biz bu çalışmaların dışında kalmamalıyız. Önümüzdeki yıllarda Kuzey Kafkasya ile ilişkiler daha da gelişecek, bu arada Türkiyeden Kafkasyaya, Kafkasyadan da Türkiyeye turistik geziler düzenlenecektir. Zaten Türkiye dışında Suriye, Ürdün ve diğer ülkelerdeki Kuzey Kafkaslılar ana vatanlarıyla ilişkileri çoktan geliştirmiş, akrabalar birbirleriyle seneler sonra yeniden bir araya gelme mutluluğunu tatmışlardır.

İşte yukarıdan beri izahına çalıştığımız şeyler bunlardır. Artık hiç bir çekingenliğe lüzum kalmadan çalışmalarımızı bu yönde yoğunlaştırmalıyız.

(I) Büyük Göç, Kafkasya Kültürel dergi Tem-Ağustos, 1964 Sayı: 2, Sayfa 2

— AÇIK TEŞEKKÜR —

Geçirdiğimiz yeni yıl ve Şeker bayramı münasebetiyle başta Sayın Başbakan SÜLEYMAN DEMİREL, olmak üzere çeşitli bölgelerde çeşit görevlerde bulunan askerî ve sivil hemşerilerimizden, ayrıca Kuzey Kafkasya, Amerika, Almanya, Fransa; Ürdün; Suriye; İsrail; Birleşik Arap Cumhuriyeti, Ceyazir vs. de bulunan kardeşlerimizle bunların bağlı oldukları çeşitli kuruluşlardan, İstanbul Türkiye Kafkas, Bursa Kafkas, İzmir Kuzey Kafkasya kültür Derneklerinden Tebrük kart ve mektupları almış bulunmaktayız.

Dergimize karşı gösterilen derin ilgiden dolayı teşekkürlerimizi bildiririz.

İNSAN HAKLARI YILI VE İRKLAR

AVUKAT
Yaşar BAĞ

A — Genel Olarak

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, 1968 Yılına «İnsan Hakları Yılı» olarak kabul ve ilân etmiştir. Rejimleri ne olursa olsun bütün ülkelerde insan haklarının mahiyeti, değeri ve geliştirilmesi konularında açık oturum, konferans, radyo ve basın yoluyla halka bilgi verilecektir. Bu vesile ile ırkçı görüşlerini bir eleştirisini yapmayı faydalı görüyoruz.

10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde İrk ayrılığı gözetilmeden bütün insanlara eşit muamele yapılması gerektiği belirtilmiştir. Beyannamenin 2. maddesi şöyledir: «İrk, renk, cins, dil, din ve başka türlü farklar, mülkiyet veya diğer herhangi bir durum ileri sürülmeden herkes bu beynamede bahsolunan bütün hak ve hürriyetlerden faydalanır.» 28. maddede ise hakların tatbiki konusunda şu hüküm yer almaktadır: «Herkesin bu beynamede ilân olunan hak ve hürriyetlerin tam olarak tatbikini sağlayacak bir sosyal ve milletlerarası düzenin kurulmasını istemeye hakkı vardır.»

İkinci Dünya Savaşından sonra yapılan yeni anayasalarda Beynamedeki prensipler aynen benimsenmiştir. Misal olarak Federal Almanya Anayasası ile Yeni Türkiye Anayasasını verebiliriz. Yeni Anayasamızın iki maddesi şöyledir:

Madde 12 — Herkesi dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç; din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Madde 21 — Herkes bilim ve sanatı serbest öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Görülüyor ki, hümanist görüşler anayasalara geçerek bağlayıcı hukuk kuralları haline gelmiştir. Buna rağmen etnik gruplar üzerinde baskı yapmak hevesinde olan ırkçı eğilimlere raslanmaktadır. Bu eğilimlerin yersizliğini ilmi ve hukuki yönlerden belirtmeğe çalışacağız.

B — İlimi Yönden İrklar :

İlimi bakımından ırk sözünün biri dar, diğeri geniş kapsamlı olmak üzere iki anlamı vardır. Geniş anlamında dünyadaki insanlar üç ırka ayrılmaktadır: 1 — Kafkas İrki (Beyaz İrk) 2 — Mongolid İrk (Sarı İrk) 3 — Negroid İrk (Siyah İrk). Bu tasnife göre bugün Anadolu'da yaşayan etnik grupların hepsi Kafkas İrkine bağlıdır.

Yapılan ilmi araştırmalar, bu ırklar arasında üstünlük-aşağılık diye bir ayrımın yapmanın doğru olmadığını ortaya koymuştur. Medeniyetin gelişim çizgisi de ayrı

gerçeği teyit etmektedir. Nitekim eski çağların parlak medeniyet merkezlerinden biri olan Çin sarı ırkın yaşadığı bir yerdir. Bu merkez sonradan Akdeniz Bölgesine ve Kuzey Avrupaya kaymak suretiyle yer değiştirmiştir. Medeniyet insanlığın müşterek malıdır. Her ırkın az veya çok bir payı vardır. Medeni gelişimin özü ırklara değil, insan zekasına ve yaratıcı gücüne dayanmaktadır. Elverişsiz iklim bölgelerinde oturan Negroidlerin tarihte parlak bir medeniyetleri görülüyorsa da Amerika'da yapılan testler bunların kabiliyet bakımından diğerlerinden aşağı olduğunu ispatlamıştır. Afrika'daki uyanış da aynı görüşü doğrulamaktadır. Bazı toplumların medeni kabiliyetlerden mahrum olduğu yolundaki sözler sömürgeci-lerin kendi çıkarları için ortaya attıkları maksatlı ve gülünç iddialardır. Irk üstünlüğü anlayışının ne kadar subjektif kanaatlerin mahsulü olduğunu şu misaller de göstermektedir: Eskimolar kendilerini herkesten üstün görürler, Avustralyalı yerli «Beyaz insanlar çalışır, siyahlar çalışmaz, siyah insan çalışmaz çünkü centilmendir.» der, Amerika yerlileri «Bir beyaz adam gibi ahmak» sözünü kullanırlar.

Avrupa'daki ırkçı teoriler, Orta çağda hıristiyan hükümdarlar, Yahudi ban-kerlerin servetlerine el koymak istedikleri zaman ortaya atılmış daha sonra çeşitli ekonomik ve siyasi sebeplerle antisemitizm (Yahudi düşmanlığı) sahneye konmuş-tur. Amerika'nın yardımıyla da olsa bugün Arapları kovalayan Yahudiler bir za-manlar, adam ve devlet olmaz, korkak bir topluluk olarak görülürdü.

Almanların emperyalist emellerle ileri sürdükleri üstün ırk teorisi de ilmi bir temele dayanmıyordu. Almanlar kendilerinin üstün Ari Irkından olduklarını ve diğer milletleri idare etmek hakkına sahip bulduklarını iddia ediyorlardı. Hal-buki Ari Irk denilen bir ırk yoktur. Bu terim, bir dil grubunu ifade için Jones adında bir dilci tarafından ortaya atılmıştır. 1788 de Sanskirtçe, Yunanca, La-tince, Almanca ve Keltçe arasındaki benzerliklere bakan Jones, bu dillerin ortak bir kökten gelebileceğini düşündü. 1813 te Thomas Young bunu Hint-Avrupa dil-i olarak adlandırdı. Sonra bu dilleri konuşan halka Ari dendi. Alman dilcisi Max Müller 1861 de iyice yerleştirdi. Buna göre Doğuda Hintliler, İranlılar ve Kürtler Ari dil grubuna dahildirler. Türkler Ural-Altay Dil grubundandır. Kafkasya yer-lileri olan Kaslar (Çerkesler) ise bu gruptan da ayrı müstakıl bir dil Grubu teşkil eder.

Dar olarak ırk sözü antropolojide kullanılmakta ve biyolojik bir anlam taşımak-tadır. Benzer birçok tarif arasından bir tanesini alalım: «Irk, müşterek bazı beden özellikleriyle diğer insan kümelerinden ayrılan şimdi veya vaktiyle aynı yerde otu-ran ve aynı menşeden gelen bir insan kümesidir.» Görüldüğü gibi burada ırk terimi aşağı yukarı kabile anlamında kullanılmaktadır. Yukarda açıklandığı üzere nasıl ki beyaz, sarı ve siyah ırk denilen geniş insan toplulukları arasında yaratılıştan genel bir üstünlük yoksa, bunların çeşitli kolları olan kavimler arasında da tabiat-tan gelen bir üstünlük yoktur. İnsan topluluklarının ilerlemesi veya geri kalması onların davranışlarına ve çeşitli şartlara bağlı kalmaktadır.

Her kavmin ilkel ya da gelişmiş bir kültürü vardır. Çünkü en ilkel kavimler bile, Alet yapmasını ve kullanmasını, sosyal ve manevi değerleri nesilden nesile naklederler. Sadece bu nakille de yetinilmez, başka topluluklarla temas sonucunda kültür geniş ölçüde etkilenir ve değişikliğe uğrar. Irk özelliği gibi görünen dil dahi sosyal ve kültürel çevreye bağlıdır. Aynı milletlere mensup iki süt çocuğunun bir-biriyle değiştirdiğiniz takdirde dillerini, dolayısıyla milliyetlerini değiştirmiş olur-sunuz. İlk çağlarda büyük medeni ve siyasi başarılar gösteren Kasların sonradan

gerilemeleri elbette biyolojik yapı değişikliği ile izah edilemez.

C — Türkiyede Durum ve Tutum

a — Etnik durum : Türkiye etnik durumu bakımından homojen değil, heterojendir (bir etnik kökten değil, çeşitli etnik grupların karması ve karışması şeklinde oluşmuştur). Aslında bütün milletler böyledir, çünkü milletler kavimlere göre hem nüfus hacmi, hemde coğrafi alan bakımından daha büyük ve geniş topluluklardır.

Anadolu halkı şu etnik gruplardan meydana gelmiştir :

- 1— Bizans devrinden kalma yerliler,
- 2 — Doğuda oturan Kürt boyları,
- 3 — Turan ve İrandan gelen Türk boyları,
- 4 — Kafkasyadan gelen Kaslar,
- 5 — Balkanlardan gelen küçük gruplar.

İrk itibariyle mütecanis olmayan bu halkı asırlar boyunca bir birlik potasında kaynaştıran kuvvet din olmuştur. İslâm dininin ayrılığa cevaz vermeyen ve «La-kavmiyete fi İslam (İslâmiyette kavmiyet yoktur)» sözü ile ifade edilen ümmetçiliği, toplumu birleştiren bir unsur olurken diğer taraftan da Arap kültürü Türk, Kürt ve Kasların evvelce geliştirmiş oldukları kültürleri etkileyerek onların za-yıflamasına sebep olmuştur. Türk olmasına rağmen Farsça yazmış olan Mevlâna ve öz Türkçenin en güzel örneklerini vermiş olan Yunus Emre'de tolerans (Hoşgörü), ümmet sınırlarını da aşmış başka dinden olan insanları da içine almak suretiyle genişlemiş ve hümanist bir hüviyet kazanmıştır.

İnsanları ayırmada ırkı ölçü olarak kabul etmemeleri bakımından İslâmiyetle bugünkü sosyalizm arasında benzerlik görülmektedir. Bunlar ırk esasını muteber saymamak suretiyle birleşmekte iseler de muteber saydıkları ölçüler bakımından birbirinden ayrılmaktadırlar. Şöyle ki, İslamda ölçü din olduğu ve insanlar müslü-man-gâvur diye ikiye ayrıldığı halde, sosyalizmde ölçü emektir ve insanlar çalı-sanlar-işverenler olarak ırk gözetilmeksizin ikiye ayrılmaktadır. Bu anlayışa uygun olarak yukardaki söz, «La kavmiyete fi sosyalizm». şekline çevrilebilir.

Fransız İhtilâlinin etkisiyle yayılan milliyetçi cereyanlar, Osmanlı topraklarına Balkanlardan bulaşmış, Yunanistan, Sırbistan, Romanya ve Bulgaristan gibi ba-ğimsiz devletlerin kurulmasıyla sonuçlanmıştı. Bunlara tepki olarak Türkçülük cereyanları doğdu, fakat Türkçülük türlü şekillerde anlaşılıyordu. Ziya Gökalp ve takipçileri Türkçülüğü kültür yönünden ele almaktaydılar. Gökalp, Türkçülüğün Esasları adlı kitabında şöyle der: «Milliyette şecere aranmaz. Gerçekten atlarda şecere aramak lazımdır, çünkü bütün meziyetleri ıgüdüye dayanan ve irsi olan hayvanlarda ırkın büyük ehemmiyeti vardır. İnsanlarda ise rkn içtimal hasletlere hiç bir tesiri olmadığından şecere aramak doğru değildir.» Bazıları da Türkçülüğü ırk yönünden alarak diğer ırkları yabancı ve düşman saymaya başladılar. Tabii bu çağdaş millet anlayışına ters düşüyordu. Doğunun yerlisi olan Kürtleri sürüp onların yerine Kırgızların yerleştirilmesini öğütleyen yazılar yazıldığına göre, az da olsa aynı görüşte olanların halâ bulunduğu anlaşılmaktadır.

Yakın tarihimizde siyasî çekişmelerin bir kısmı kötüye kullanılarak bazı etnik grupları diğerlerinin husumet ve düşmanlığına maruz bırakma gayretleri görü-

müştür. Meselâ, Etem olayı inkılâp tarihi kitaplarına «Çerkez Etem» diye geçirilmek suretiyle onun bir Çerkes milliyetçisi olduğu zannı verilerek istenmiştir. Halbuki Etem tam bir Anadolu milliyetçisi idi. Düzce İsyanını bastırdıktan sonra kendi ırkından olan birçok insanı (suçsuz olanları da dahil) astırmış olması, onun Çerkes milliyetçiliği ile bir ilgisi olmadığını en açık delildir. Bundan başka Etem'in emrindeki «Kuvvayı Seyyare» birlikleri Türk, Kürt, Çerkes gibi türlü etnik grupların bir karması olup aynen milletin bünyesini aksettirmektedir.

b — Hukukî durum :

Başlangıçta temas edildiği gibi, yeni T.C. Anayasası, Birleşmiş Milletler Evrensel Beyannamesinden mühlhem olarak insancıl bir görüşle kaleme alınmıştır. Millet anlayışında da ırkçılığa yer vermemiş, Türk olmanın ölçüsü olarak vatandaşlığı almıştır. Anayasanın 54. maddesi şöyledir: «Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.» Bu açıklama ve örneklerden de anlaşılacağı gibi «Türk» kelimesinin iki anlamı vardır:

1 — Etnolojik anlamda Anadolu halkını meydana getiren etnik gruplardan birinin adıdır.

2 — Hukukî anlamda, etnik durum gözetilmeksizin devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.

D — Sonuç :

1 — Milliyetçilik, bir ırkın üstün tutularak diğerlerinin hor görülmesi ve ezilmesi şeklinde anlaşılmalıdır. Gerçek milliyetçilik, çeşitli ırkların karışması ve kaynaşmasından meydana gelen millet topluluğunun yükselmesi için gönül ve akıl birliği yapmaktır diye anlaşılmalıdır.

2 — Bir topluluğu millet yapan bağ, dış görünüşüne ait benzerlikler değil, kültürdür. İngiliz, Amerikalı, Almanı birbirinden ayırt etmemize yarayan aralarındaki ırk ayrılığı değil, jest, mimik, giyiniş, tavir ve hareketler gibi kültürel özelliklerdir.

3 — Siyasî, ekonomik, sosyal etkenler ve bunlara bağlı menfaatler, üstün ırk teorilerinin gerçek sebepleridir. (Alman faşizminde olduğu gibi.)

4 — Etnik grupların asırlar boyu geliştirmiş oldukları kültürleri insanlık için paha biçilmez birer hazinedir. Milletleri teşkil eden etnik gruplar kendi kültürlerini geliştirmeye devam ederken ilişki kurdukları diğer kültürleri de benimserler. Neticede bu sentez, yalınkat olmayan, çeşitli ve zengin kaynaklardan beslenerek oluşan olgun bir insan ve vatandaş tipini yaratmış olur.

BİBLİYOGRAFYA

1 — Politikaya Giriş	: Maurice DUVERGE
2 — Türkçülüğün esasları	: Ziya GÖKALP
3 — Tarihte KAFKASSYA	: Gnl. İsmail BERKUK
4 — Irk Meseleleri	: Adnan CEMGİL

ADİGHE (Çerkes) DİLİNİN GENİŞLİK DEĞERİ

YAZAN :

Dr. Mehmet Ali BÖİHALUK

Ceskes dili insan zekâsının tabiatla temas ve ilişkinliğinin mahsulüdür.

Tarihçiler; dünyanın ilk dillerinden biri diye saydıkları BABİL kurucularının konuştukları ilksel dilin mükemmel ve üslûpçe ilerlemiş, işlenmiş bir dil olarak gösterirler (x).

Fakat unutmamak gerektir ki Adighe (Çerkes) dilinin hattâ en eski şekli ile bu gün dünya dilleri arasında en ileri ve işlenmiş sayılan İngilizce, Almanca ve Fransızca dillerine analık vazifesi görebilecek kadar geniş olduğunu ve bu istidâdî taşıdığını ve sakladığını göstermektedir. Gerçi Adighe (Çerkes) dili gelişmiş son çağıñ icat ettiği ve gerçekleştiği bir çok bilim ve fen terimlerini henüz kapsamamış ise de bu yönden işlenmesi, kalkındırılması ve hattâ az bir çalışma ve gayretle ışıldayacak durumdadır. Bu bakımdan diyebiliriz ki insan hayatının düşünce ve tefekkürü ile medeniyetin gerektirdiği, üzerinde durabileceği dil anlamları içinde dünyanın en eski ve geniş dili ADİGHE (Çerkes) dilidir.

Adighe dilinde isim, sıfat ve fiil gibi kelimeler mantık dairesinde ve güzel bir ölçü ile tertiplenmiş, sıralanmış, düzlenmiş ve manalıdır. Bazı dillerin mahdut bir kaç kelimesinde rastlanan bu hal Adighe dilinde hemen umumî bir şekildedir.

Meselâ güneş, ay, yağmur, ışık, karanlık gibi tabiatla en önce dikkatli çeken şeyler, keza güzel, çirkin, uzun, kısa gibi en ilksel sıfatlar ya da her hangi bir olayı belirten fiiller basit ve mânidâr hecelere ayrılabilir kelimelerle ifade olunmaktadır. Bu durum çerkes dilinin başka bir dilden faydalanmış ve tahrif edilmiş olmadığına en belîğ bir tanık olmakla beraber beşerin ilk iptidâî fikrinde dil icadının düşünce şeklini bildirmeğe yararlı olmak bakımından üstün bir önem de taşır.

Buna ek olarak diyebiliriz ki son yıllarda bir az moda olan ve sonunda kuvveti kaybeden SPERANTO'nun müşterek dil olarak kuruluşunda dayandığı sarf kaideleri, iptidâî bir şekilde Adighe dilinde görmekteyiz. Diğer yönden biri beş bin küsur yıllık, diğeri düñkü icat kadar yeni olan Adighe ve Speranto dilleri arasında konuşma ahengi bakımından farkına varılan benzerlik de ihmale bırakılmıyacak kadar anlam taşır. Bu sayede telaffuzun ve dinlemenin yavaş yavaş tahrif edemediği dillerde konuşma âhenginin dinleme zevkine bir derece uzak kalma mecburiyetinde kalacağını anlamış oluruz. Bu bakımdan ve bu yönden yürüyerek Adighe dilinin morfolojik kuruluş başlangıcına bir göz gezdirelim:

Hepimizin bildiği bir gerçek beşeriyetin ilk yaradılışında A ve E gibi en basit ses sedalarından başka bir lafız ve kelimeye mâlik değildi. Ve her şeyden önce bilinmelidir ki gırtlığın (nefes borusunun üst kısmı) hasıl edeceği mübhem, manasız sesin her hangi bir maksadı belirtmeye yarar bir kelimeye dönebilmesi için

ilk önce bu değişikliği yapabilecek bir ihtiyacın ve en azı dikkati çekecek, düşünmeye yöneltecek hâdisenin olması ve tekrarlaması şarttır. Bu kabilden olmak üzere burnun güzel ya da fena bir cismi veya bir çiçeği koklarken burnun belirtip göstermeye istidâdı ola Pe (P) veya (F) gibi tabii bir seda ile keza kolların her hangi bir yorgunluk ya da hücumu karşı karşılıksız bir şekilde dile getireceği E (e) veya İ sedası, yahut kaçma veya savunma durumunda bulunan iki iptidâî insanın kapışmaya başlayan koç ve horozlar gibi açılmış gözleriyle birbirini tehdit ederken çıkarmağa başlayacakları n n n tehdit sesleri, fitrattaki olaylar icabı olarak meydana çıkacaktır. Şu halde buruna Pe, ele E, göze Ne (n) heceleri şek. lindi bir takım basit sesler tahsis edilecek ve bu hecelerle o âzânın maruz kaldığı şeyler kasedilecektir.

Her biri bir tahrik demek olan bu basit hece adlar; geçen olaylarla insan zekâsının tesirlerine uyararak ve biri birine eklenerek binlerce yıllardan beri durmuş bir vaziyette bulunduğu halde kelime sayısı her halde otuz bini geçen adighe (çerkes) dilinin iptidâî şekli böyledir. Bu sebepten bu kırk, elli ya da yüz hece sesler, kelime ve anlam bakımından kelimelerin teşekkülünde ve anlamlarının tesisine hizmetlerinden ötürü (FİZYOLOJİK ALFABE) adını vermekte pek haklı buluruz kendimizi.

İşte bu fizyolojik alfabenin tedkik ve incelenmesinden de öğrenileceği gibi ilk sürelerde vücut uzuvlarının anatomik parçalarının her birinin göstereceği hususiyet, iş ve vasıflandırılmış ve bununla beraber yaratık (mahlûk), ve masnuatin (mamûllerin) canlı ve cansızın, eski ve yeninin, genişlik ve darlığın, iyilik ve ferâliğin ve en sonunda da insanların görüş ve bilgisine açılmış her çeşit olayların da ifâdesine başlanmıştır.

Bu hece adların kelime ve anlam bakımından doğurdıkları öz Çerkes dilinin aynen olduğu gibi veya tahrif edilerek Hind-Avrupa (Indo-Eureueenne), Sâmi (Arap, İbrani, Süryani, Kubt, Fenike; Kartaca); Turan (Türk; Tatar; Mogol; Macar; Fin; Çin) diller zümresinde bulunması da temel kaynağını açıklaması yünden çok önemlidir. Bu fizyolojik alfabe de en önemli heceler :

A	e	Xh	yumuşak X, Kh - deniz
B	Be - Çoğunluk	X	Xe - khe - intizam, dokuma
C	ce - eksik, az	V	ve - hava, kaza
Ç	çe - dalak, kuyruk	T	ti - baba yüksek
D	de - sessiz	L	Li - et
E	e - el, el işleri	M	me - koku
F	fe - ışık	N	ne - göz
G	gu - gi - ağlama metaneti	P	pe - burun
H	ha - yaratık, hilkat	q	gu - qu kalp
K	ka - ko oğul, yavru	Y	ye - fenalık, felaket, başlama
J	je - ağız medhali	Z	ZZ - kalın z, eski
R	re - tekrar	Ts	tse - dış, kıl
S	se - alet, bıçak	dz	dze - ordu
SS	kalın s - keskin, yüz		ve saire
Ş	şe - süt		

Adighe dilinde rastlanacak tahrifler her halde diğer dillerde görülen değişiklik ve tahriflere nazaran çok azdır. Bundan başka Adighe dilinin bazı hususiyetleri de olaylara göre değişiklik olmasındır ki bu şekil başka dillerin pek azında vardır. meeslá Türkçede (girmek) masdarından bu kelime ile bir çok manalara alınabilir. Eve girmek, sadede yani bahse girmek, bir zatın yanına girmek, cemiyete girmek, üstü açık ve ya kapalı yere girmek ve saire hep girmek kelimesine bir veya iki kelime eklenerek belirtildiği halde Çerkesçe de bunlar ayrı ayrı kelimelerle adlandırılırlar:

Yihen	girmek
Kiyhen	üstü kapalı bir yere birinin girmesi
Khehen	bir cemiyete girmek ve eğlenmek
Dehen	üstü açık bir binaya girmek
Tçehen	bir kimsenin üstü kapalı bina içinde içerilere girmesi
Lehen	bir kimsenin ziyaret için birinin yanına girmesi
Yipşhen	bir kimsenin dar bir yere girmesi
Tçepşihen	birinin dar bir yerden sürünerek içeri girmesi
Diyyhen	birinin başka biri refakatında girmesi

ve meselâ Şken (yemek) masdarını ele alalım:

Şken	yemek - temel kök, masdar
Şkejin	tekrar yemek yemek
Şkeşen	oburcasına yemek yemek
Kheşkâhin	sofrada bazı şeyleri seçerek yemek
Çeşkâhin	yemekten sonra yemiş ve meyve yemek
SSoşkea	birinin isteği dışında olarak yemek
SSuadeşken	birinin isteği dışında başka biriyle yemek
Gheşken	birine yemek yedirmek, ziyafet
Feşken	emre uyarak yemek yemek
Gheşkeçin	birini doyurmak

ve salre.

İşte çerkes dilinde böyle bir temel kökten (masdardan) on, yirmi, otuz, hattâ elliye yakın ıstikak bulunduğu göz önüne alınır ise Adighe (çerkes) dilinin genişliği hakkında bir fikir elde edilmiş olur. Diğer kelimelerde de aynı yapılaş şekli vardır. Bu bakımdan Adighe-çerkes dilinin şimdiye kadar belirtilen özenlikleri etrafıca izlenirse bu dilin kendi kendine meydana geldiği ve üzerinde de çok çalışıldığıdır.

Bu günkü çerkes diline Türk, Rus, Arap dillerinden bir çok kelimeler aldıkları aklı gelebilir, Fakat çerkeslerin 4-5 bin yıldan beri kuzeye, batıya, güneye kâh istila, kâh göç gibi hallerle geçtikleri ve gittikleri yerlerden bazı kelimeler alması imkânı düşünülebilir ve çerkeslerin bir süre sonra asıl öz yurtlarına döndüklerinde orada dil ve edebiyât yaşayışına fena tesirler ve izler götürebileceği tahmin edilebilir. Ancak tarihin bize gösterdiği gerçeklerin ve siyasi, muhiti değişikliklerin

(Devamı 45. sayfada)

KUZEY KAFKASYALI BÜYÜK YAZAR VE GAZETECİ ÇERAŞ TEMBOT

Hazırlayan : İ. ALKAS

Çeraş Tembot 1902 senesinde KOŞHABLE köyünde doğdu. Okumayı 1908 yılında okulda öğrendi. Ondan önce Tembot Dondukevské Stanitsa (Kazak köyü) da bir-iki sene çalıştı. O zaman biraz Rusca okuma-yazma öğrenmişti. 1921 de Çeraş Liseyi ikincilikle bitirdi.

1922 senesinde Kuban Politeknik Enstitüsünün Mühendislik Fakültesinin birinci kursunda okudu. Sonra Kuzey Kafkasya İcra Komitesinde müdürlük yaptı. Ondan sonra Adighe muhtar eyaletinde tercüme bürosunda çalıştı. 1923 senesinde (Adighe) vatan gazetesi çıkmaya başladı. Bunu çıkaranlar arasında Tembot'ta vardı. Daha sonra Tembot Moskovaya okumaya gidiyor. 1929 senesinde Moskova Sanayi Ekonomik Enstitüsünü bitirdi. Vatanına dönüşte devamlı olarak çalışmaya başladı. Adighe Vatan gazetesinde başmuharrir olarak birçok sene, sonra da millî gazete ile Adighe İlim Araştırma Enstitüsünün müdürlüğünü yaptı.

Tembot gençliğinde edebiyata meraklıydı. Kitap okumayı çok severdi. Rusça yazıları Çerkesce'ye çevirmeğe uğraşiyor, şiirler yazıyordu. Milletler arası tercüme kurulunda çalıştı.

1925 senesinde önce (Ark) adlı hikâyesi Çerkesce olarak, yayınlandı, 1934 de Meşiko-İshak) adlı hikâyesi dergide çıktı. Sadece kültürel alanda çalışmakla kalmayıp, vatanının iktisadî ve kültürel bakımından gelişmesinde büyük çalışmaları oldu. Bu işlerin yanında Adighe halkının kültürünü yükseltmek için Çeraş'ın gazetelere yazdığı makalelerin büyük faydaları oluyordu. Aynı zamanda Rusca politik yazıları Çerkesceye çeviriyordu. 1939 senesinde Çeraş'ın (Şambul) adlı romanı çerkesce olarak yayınlandı. Bu romanın Adighe kültürünün gelişmesinde faydaları büyük olmuştur. 1947 senesinde (Talih Yolu) adlı romanını Rusca olarak bastırdı.

Çeraş'ın o sene ayrı ayrı yazdıkları çoktu. Bunların içinde Şapsığ Kızı (hikâye), Abreğ (çete) ve diğerleri.

NOT : Çeraş Tembot, 1966 yılında A. Kosiginle birlikte Türkiyeye gelen Sovyetler birliği heyetinde yer almış, Ankarada kaldığı kısa süre de kendisiyle temas imkânı bulunamamıştır.

19 NCU ASIRDA ÇEÇENLER (DÜŞMANLARININ GÖRÜŞÜ İLE)

Derleyen : B. BATIRHAN

I

Kafkasyalı ve Kafkaslıların hayranı ünlü Şair M. Y. Lermontov, 1838 yılında, cezalı olarak, Çar 1. Nikola'nın emriyle, Hassa alayından, Kafkasyada dağlılarla savaşta bulunan Rus ordusuna atanmıştı.

Ruslar 1840 yılında, güya, kendilerine bağlılığı kabul etmeyerek, Şamil idaresine giren ve bu suretle de ihanet eden, küçük Çeçenistanı, cezalandırmak istemiş ve bu amaçla general Galafyevin kumandasında bir askerî grup hazırlanmıştı. Şair Lermontov da mensup bulunduğu piyade alayı ile bu gruba iltihak etmişti.

11. Temmuz 1840 tarihinde «VALERİK» nehri boyunda Çeçenlerle amansız bir çarpışma oldu. Bu çarpışmayı bizzat yaşayan Şair Lermontov, yazdığı «VALERİK» isimli şiirinde, Rusyadaki dostlarına, şöyle sesleniyordu!

«Orada kamalar, Dipçikler ve Süngüler çarpıştı,
Savaş iki saat, oluklar gibi kan akararak devam etti.
Her iki taraf merhametsizce, canavarlar gibi döğüştüler,
Cesetler nehri tıkamıştı.
Sıcaklık, hareket ve boğuşma beni çok yormuştu,
Su içmek istedim. Bulanık dalgalarla akan su, ılık kızıldı.
Bu nehrin isminin «VALERİK» olduğunu ve Çeçence,
Ölüm nehri anlamına geldiğini öğrendim.
Anlaşılan, eski adamların, verdiği isimler isabetliymiş.»

Aynı şiirin bir başka bölümünde Şair Lermontov şöyle devam ediyor.

«Kalbimin gizli derinliklerinde.
Huzur içinde düşünüyorum,
Zavallı insan!...
Ne istiyor?.. Gök parlak,
Göğün altında herkes için yer çoktur.
Ama durmadan ve beyhüde yere
Yalnız, tek o düşmanlık yapıyor... Neden?..»

II

N. Semenov'un 1895 yılında Petersburg da yayımlanan ve DOĞU-KUZEY KAF. KASYANIN YERLİLERİ adını taşıyan kitabının 73. sayfasından itibaren Çeçenler hakkındaki yazısı şöyledir:

«1877 (x) de Çeçenistan isyanına karşı yapılan karekatta bana da görev düş-
tü. Asilerin işgal ettiği ormanda ceryan eden savaş, Lermontov'un «VALERİK»
şiirinde çizdiği manzaraya şaşılacak derecede benziyordu» diyor.

III

Cecenistan'ın Dargo ormanlarında öldürülen General Passeki'nin hatıraların-
dan bahseden N. Semenov'un belirttiğine göre General hareketi şöyle izah ediyor-
du: «Bizim grup her istikametten gelecek düşman baskınına karşı öncü, yancı
büyük kısım, ağırlıklar olmak üzere emniyet tertibatıyla ilerlerken artçı emniyetin/

de almış ve süvari kuvvetleri ile takviye edilmişti. Açık arazide düşmana ait hiç bir emare görülmemekle beraber ormana girildiği andan itibaren, ağaçların sık ve geçitlerin mahdut olduğu mahallerde öncü ve yan emniyet kademeleri şiddetli düşman ateşi ile karşılaşılıyordu. Yapılan keşiflerde düşman kuvvetleri gözükmez, tesbit edilebilen mahdut bir kaç kişide derhal gözden kaybolurdu. Ancak ufak müfrezelerimiz veya ağırlıkları yorgun ve istirahat halinde yakalandıkları zaman, nereden çıktıkları anlaşılamayan yüzlerce yalın kılıç Çeçen, tarafından korunmuş haykırımlarla saldırıya uğrarlardı. Tarafımızdan bir mukavemet görüldüğünde de ağaçlar arasında dağılarak gözden kaybolurlar ve ateşle zayıf verdirirlerdi. Bu baskınlar orman bitinceye kadar ve bizim birlikler süngü hücumuna kalkarak iki tarafında çok kanlı savaşlar vermesine kadar devam ederdi. Süngü muharebesi başladığı zaman ise bir felâket olurdu. Zira Çeçenler Kaplanlar gibi merhametsiz vurur ve geriden takviye kuvvetleri yetişinceye kadar katliamları korkunç olurdu. Orman muharebelerinde ise çok çevik ve çok daha maharetli olan ve her fırsattan faydalanmasını bilen Çeçenlerin kaybı her zaman bizden az olurdu. Çeçenistanda yapılan harekâta düşman görülmeyen fakat, her çalının, her çitin arkasında ve her çukurun içinde bir çeçenle karşılaşmak her zaman için mümkündü. İşgal ettiğimiz arazi üzerindeki kuvvetlerimiz, her istikametten düşman ateşine ve baskınına her an maruz bulunabiliyordu» demektedir.

IV

General hatıralarının başka bir yerinde de şöyle devam ediyor:

«Çeçenler hücumda cesurdurlar. Düşmanlarını kovalamada daha da cesur olurlar. Ancak soğukkanlılık ve sebatları yoktur. Atlı hücumlarda son derece mahirciler. Beklenmeyen zamanlarda, beklenmeyen yerlerde ani baskınlar yaparlar. Emniyet kademelerine, ağırlıklara, istirahattaki kitaları gerilla savaşları şeklinde sık, sık baskınlar yaparak ağır zayıf verdirirler. Irk olarak izzetinefislerine çok düşkün, hürriyete aşık, daha doğrusu keyflerinin istediği gibi hareket etmek isterler. Kendilerinden üstün kimsenin hakimiyetine tahammül edemezler, Tahakkümden nefret ederler. Bu tahakküm ister Ruslardan gelsin, ister kendilerinden veya bir prenslikten olsun, görüş ve duyularını asla değişmez. Rivayete göre, Çeçenlerin daveti üzerine Kumuk hanlarından ve Turlov sülalesinden biri aralarına yerleşmiş. Bu han bir müddet yaşayabilmişse de sonradan Çeçenler isyan ederek hakimiyetini elinden almışlardır.

N. Semenov Kitabın 85-86 sayifesinde ola, der:

«Çeçenlerden biri iftiharla bana şöyle bir olay anlattı. Bir Çeçenin evine maiyeti ile bir gürcü prensi girer. Odada oturan fakir bir Çeçen'in kendisine saygıda kusur işlediğini görünce öfkelenerek gücendiğini bildirir. Fakir Çeçen prens; Prens ne demektir? diye sorar. Prens cevaben; Prens büyük adamdır, çok toprak sahibidir, onun emirlerini yerine getiren çok maiyeti vardır, der. Çeçen: Peki prens, senden daha büyük ve sana emir veren biri varmı? diye sorar. Prens bu soruya da - Evet var, Çar der. Geçen - Öyleyse seninle ALLAH arasında çar duruyor, benimle ALLAH arasında başka kimse yoktur. Buna göre senin bana hürmet etmen lazım, benim sana değil. Diye cevap verir.

(x) 1293 harbi olarak tarihe geçen bu harp'te Ali Bey hacı kumandasında Çeçenistan da büyük bir ayaklanma oldu ve bütün Dağıstan'a yayıldı. B.B.

ÇERKES ADLARI

Dr. Vasfi GÜSAR

I

Bir çoklarımızın işittikleri, bildikleri kişi adları konusunda noksanlıklarımız, bilgilerimiz olabilir. Yayında bir konu da olması düşünülebilir ve düşünülüyor da. Milli adlar bir süre önce İstanbul'da yayınlanan KAFKAS dergisinin 1960 yılı Temmuz-Ağustos, Eylül, Ekim aylarına ait iki dergide yayınlanmıştı. Fakat bir kısım hemşerilerimizin eline geçmeyen ve yazıhanede de mevcudu kalmayan o iki dergi yerine şimdiki KAFKASYA'nın yayınlarından faydalanarak belki bir az da ekleyerek yayınlanmasını uygun bulduk. Bu bakımdan büyük çoğunluğun isteklerinin noksan da olsa yerine getirmek zevkini duyduk hoş görsüner.

Bir çok milletlerin öz adlarının anlamı olmayabilir. Ya da Hind-Avrupa (İndo-Européenne), Sanskrit, Hatti, Sümer dillerinden kalmış ve belki de tahrif edilmiş (çevrilmiş) kelimeler olabilir. Bu hususu daha ziyade Çerkesoloji, antoloji ve temeller üzerinde durarak bilginlere bırakmağı da yerinde bulduk. Sırf kız öz adları ise hizasına (K) konmak suretile gösterilmiştir.

Öz Adların alfaba sırasına uyarak yazılmasını kolaylık bakımından da doğru gördük. Ancak Adların yazılış şeklinde tabiatile 1919 yılında İstanbul'da basılan alfabemizi esas tuttuk. Yani: Yazımızda G harfini arap dilindeki Galip kelimesinde olduğu gibi gayin, H harfi arapça Hadıs kelimesinin baş harfindeki H harfi, Q harfi türkçedeki Gümrük kelimesindeki G, X harfi arapçada Halil kelimesinin baş harfi H yi fransızca Kh gibi okumalıdır. Türkçedeki K harfi aynı şeklini muhafaza eder. Türkçedeki (Kâ (Kâbe) Qh şeklindedir. Kalın S; SS şeklinde, kalınZ; ZZ şeklinde, Kalın T; tt şeklindedir.

A.

Abaku	Afako	Aleşko	Ardeşav
Aban	Afemguet	Allıq	Arostan
Abaruk	Afıps	Altuğ	Arti
Abas	Agin	Alxas	Arxant
Abat	Agu	Amazon	As
Abate	Agum	Amırze	Asha
Abatuk	Agumko	Anape	Askal
Abido	Ahlav	Anduh	Aslamze
Abin	Ahmes	Anfuko	Asse
Abıç	Aje	Anes	Astemir
Abrak	Ajgeri	Anız	Aşa

Abreqh
Abşoka
Abu
Abzeps
Ad
Adaşav
Adaşem
Adaşes
Adir
Adis
Adyife (k)
Adzig
Aet

Akanda (k)
Akişe
Akuk
Akups
Albeq
Alburs
Alceruka
Alankuko
Ale
Aleby
Alecuko
Alegot
Aleşav

Ant
Antenuk
Antif
Antinope (k)
Antleş
Antner
Antxir
Apayit
Appas
Aps
Aqvanda (k)

Aşab
Atajuk
Atakum
Adighe
Atighe
Axecagu
Axin
Axlav
Aze
Azegu
Azips

B.

Babine
Babuk
Bace
Bague
Baksan
Bakşe
Bakuk
Banbut
Banbutsav
Baqe
Barsbay
Barsbiy
Bast
Bastako
Bataqo
Bateşe
Bate
Batey
Batirbiy
Batıriss

Batgeri
Batu
Batuk
Bax
Baybers
Bayhan
Bayislan
Baypass
Baytirig
Beç
Beças
Beçmiz
Begago
Bagersoko
Bekas
Beqhmirze
Berd
Berduk
Bergus
Bergustan
Berkuk

Berslan
Berzeq
Betak
Betak
Betaşe
Betaşha
Bezruk
Bgezz
Bgi
Bibsiko
Biçohok
Bikal
Bil
Biriv
Bital
Bital
Bitih
Blame
Blenav
Bliji

Blip
Elius
Bluş
Blutse (k)
Blux
Bogakır
Bonyak
Borezz
Brakuko
Bram
Bramxo
Btov
Brav
Brum
Bugdudar
Bulet
Buletuk
Buratips
Buxuş
Bxesemet
Bzaçemiz

C

Cak
Canbeq
Canqeri
Canseri (k)

C'er
C'es
Cemsuk

Cerenfed (k)
Cesetev
Cet

Cirake
Cixu
Claxistan
Corat

Ç.

Çan
Çapşe
Çarmuk
Ç'ase

Çemsue
Çarese (k)
Çeştav
Çetgez

Çetsi
Çigeruk
Çiquen
Çora

Çoran
Çupsin

(Devamı var).

ÇEKEREK VADİSİNDE 12 ÇERKES MEZARLIĞI

Öğretmen : C. LU

Amasyadan Göynücek'e gidenler Kırkağaç istasyonunu geçtikten sonra, Çekerek'in her iki yanında uzanan, ırmağın suladığı, senede en az iki defa ürün veren; traktörlerin arı gibi vızıldadığı, yer, yer kavaklıklar ve meyva bahçeleriyle örtülü verimli ovacıkları görmüşlerdir. İrmağın sağında, solunda, kâh vadinin ta- tabanın da, ya da yeşillikler arasında küçük, küçük köylere - ki bunların üç tanesi 1864 ten sonra Kuzey Kafkasyadan göç eden Çerkeslerin kurduğu Gözlek, Konuralan, Bekdemir köyleridir-rastlanır.

Kısa tarihçeleriyle ilgilenmek amacıyla bu üç köyü gezmeğe gittiğimde ama- cımı gerçekleştiremedim ama bunun yerine 12 Çerkes mezarlığı ile karşılaştım. (Bunlardan birisi de benim dedelerimin yattığı mezarlık) Mezar taşları yıkılmış, sahihsiz bakımsız, zavallı, çok zavallı bir görünüş...

Bu 12 Çerkes köyünün sakinleri Kafkasyadan ne zaman, hangi yolla, ne gibi çileler çektikten sonra buralara düşmüşlerdi? Daha önce acaba diğer kader ar- kadaşları gibi kimbilir nerelerde konakladılar? Bu 12 mezarlık buraya kadar eri- şebilenlerin mezarları. Ya buraya erişmeden yollarda dökülenler. Yaşlı ihtiyarlar, kartal başlıklı yiğitler, selvi boylu nazlı Çerkes kızları, henüz yeşermeğe fırsat bulamadan tırpanla biçilircesine toprağa serilen zavallı sabi yavrucaklar... İşte nezar taşlarına bakarak haklarında öğrenmek istediklerimiz bunlar. Ama mezar taşları benimle konuşmadı, sorularına cevap vermediler. Sanki onların uğradıkları bu elim felâketin sorumlusu ben imişim gibi, bazı mezar taşları başlarını toprağa gömmüşlerdi. Fakat yinede içlerinde anlayışlı olanları vardı. Birşeyler, hattâ birçok şeyler anlattılar bana. Ben pek azını anlayabildim, anlattıklarının: «Biz» dediler, «Şu toprakta yatanlar, Çerkes muhacirleriyiz. «Rus çarları, ülkemize göz dikmişlerdi, yurdumuza sahip olmak için savaştılar bizimle. Savaşık, savaştık tam Üçyüz yıl boyunca savaştık. Vatânımızı, hürriyetimizi korumak için. Ama düşmanımız büyüktü, çok güçlüydü. Tüketemedik öldürmekle sonunda biz tüken- dik. Düşman ülkemizi aldı. Biz de vatani kaybettikse de imanımızı kaybetmedik ya dedik, terkettik vatani, geldik, halifenin ülkesine, İslam diyarına.»

«Biz tepeleri gökleri delen Kafkasın çocuklarıydık. Kartal yuvalarında büyü- müştük. Hamurumuz Kafkasın toprağıyla yağrulmuştu. Kafkas vadilerinin buzlu sularıyla sertleşmiş, çelikleşmiştik. Boynumuz kalın, bileklerimiz, kuvvetliydi. Ne yazık ki Çekerek vadisinin çürük suyu, bataklıklarındaki uğursuz sivri sinekleri boy- numuzu armut sapına çevirdi. Günlerce kulübelerimizin etrafında tir, tir titre- yerek, güneşlenip yattıktan sonra bir daha kalkmamak üzere buraya, ebedi yeri- mize göç ettik.» İşte delikanlı bu On iki Çerkes köyünün tarihçesi.»

(Devamı 45. sayfada)

VATANI TERKE DENLERİN AĞITI

Fovset Balkar'dan Çeviren :
I. ALXAS

Yabancı semalara bakınca
Bulutların kirlettiğini görüyorum.
Yabancı topraklara bakınca
Göz yaşlarının kirlettiğini görüyorum.
Güzel vatanım, Kafkas dağlarını
Her gece rüyamda görüyorum.
Terketmişsin baba yurdunu
Şanın, şerefin kalır mı ?
Göçmen kuşlar bile dönerler
Her yıl eski yuvalarına
Duramıyor, huzursuzlanıyorum,
Bir çare arıyorum ızdırabıma.
Yamaçlarından akan suyunu
Özlemekten damaklarım kurudu,

.....

.....

Yadelerde söz sahibi olsam da
İstemem, asla!

Yalasam evimin döşemesini,
Çok daha iyidir vatanımda.

Yabancılar içerisinde yaşamaktan
Daha kötü ne olabilir ?

Başkasının terkisinde oturmak ise
Dünyayı taşımaya benzer.

Ey, benim vatanım altın KAFKAS!
Canımın beşiği sensin.

Seni bir kere görüp, suyunu içsem
Bütün gücümle seni kucaklayabilsem,

Acı çekmeden, sevinç içinde
Vazgeçerdim hayatımdan.

KUZEY KAFKASYALI HALK ŞAIRLERİ :

AĞANOKUE LAŞE

Çerkesçeden Çeviren :

Zr. Y. Müh. Mehmet E. ARSLAN

Babasının adı Osman olan Aganokue Laşe 1834 yılında Kuzey Kafkasyanın Stare Şerec (Dokşkuely köyünde dünyaya geldi. Asıl ismi Adilgeriy, di, fakat o annesinin kendisini devamlı olarak çağırduğu Laşe ismini tercih etti. Küçük yaşta babası ölmüş, yeniden evlenmek zorunda kalan annesiyle, üvey babasının köyü Nijne Şerec (Kuejukuei işgere) köyüne gelmişti. Çok fakir olan Laşe'ler köy agası Kazançgillerin çiftliğinde ırgatlıkla hayatlarını kazanıyorlardı. Annesinin daimi olarak çalışmak zorunda kılması sonucunda, küçük Laşe gereken ilgiyi göremiyor, ikide bir annesinin yanına gidiyordu. Annenin çocuğuyla ilgilenmek zorunluğunu duyurduğunda hoş karşılanmıyor ve daima kadıncağız azar işitiyordu. Bu durum çocuk üzerinde çok kötü etkilerde bulunuyor, biraz akli ermeye başlayınca yelis içinde düşüncele dalyordu. Güzel, süslü elbiseler içinde, neşe dolu kadınlarla, annesinin perişan durumunu karşılaştırmaktan kendini alamıyordu. Duyduğu ızdırabı annesine açıyor aganın yanında çalışmamasını söylüyordu. Fakat zavallı kadının elinden ne gelirdi ki! Bu hal Laşe delikanlılık çağına gelinceye kadar sürdü. Nihayet Laşe'nin üvey babası da ölmüştü ve o babasının yerini doldürmüş, Kazançgillerin çiftliğinde çalışmağa başlamıştı. Fakat bu uzun sürmedi. O'nun üstün zekası, çoğuştan şairlik hünerine sahip bulunması kısa zamanda bulunduğu muhitten sıyrılmasını sağladı. Artık herkes Laşe'ye itibar ediyordu. Çok kuvvetli bir hiciv sarlatına sahip olması sebebiyle herkes ondan korkuyor ve sayıyordu. Bu arada çok sevdiği annesinin ölümü ona çok dokundu. Annesinin cenazesini kaldıran kalabalığın önünde göz yaşlarını tutamamış ve onun tabutu başında şu ağıtı söylemişti:

— Zavallı anneciğim!

Seni sefaletten kurtardım da
Geçmedi Kazanç'ların sopasının ağırlığı da,
Ahretin yumuşak köşesini buldun, Hayatını yaşadın:
Yediklerin burnundan gelerek,
Bostey (1) eteğine yamalar dikilerek
Silahın makasın idi,
İki bileğin ağa yem'i,
Gece boyunca oturmaktı talhin,
İğne deliğinde incelir kaderin,
Kazanç'lar gururunu yedi,
Zavallı anneciğim!
Cennetin köşesini bulasın,

Verdiğin çerçevede, yadigarındır hayatım
Şu koca dünyaya ümit veriyorum,
Senden kaldım, seninle gideceğim.

Bundan sonra halk arasında dolaşarak devamlı olarak şiirler söyleyen (irticalen) Laşe bir taraftan noksan taraflarını gördüğü kimseleri hicvetmekten çekinmemiş, diğer taraftanda bulunduğu ortama neşe katmaktan geri kalmamıştır. O aynı zamanda iyi bir oyuncu ve daha önce çalınmış Adige müziklerini sözlü hale getiren bir üstaddı.

İyi oyuncuydu, girdiği bir düğünde armonik çalan hemen makamı değiştirir Laşe'nin Kafesini, çalardı. Laşe'nin bu kafesi kendi düzenlediği kafe'ler arasında en meşhuru olanıydı. Bu Kafe hale mevcuttur Aksire Zelimhan'ın «Asıguelerin Türküsü» diye adlandırdığı meşhur kafedir. Yaşlılar ona hala Aganouke'nin kafesi derler. Müzikten anlayanların, armonika çalanların ifadesine göre bu kafe bitmeyen bir neşenin, çok güzel bir makamın dile getirilişidir. Bundan da anlaşılıyor ki Laşe yaşamayı seven, neşeli bir hayattan hoşlanan, çevresindekilerin her zaman mutlu bir hayat yaşamasını isteyen birisidir. Bütün bu meziyetlerine rağmen Laşe armonik çalmasını bilmez, kendi bestelerini, kalbinden duyduğu bir içlikle ağızdan söylerdi.

Zalimlerle, yobazlar mücadele ettiği, şiirleriyle hicvettiği başlıca kimselerdi.

A. Laşe 1918 yılında ve 84 yaşında olduğu halde vefat etti.

O'nun irticalen söylediği şiirler bugün ancak ağızdan, ağıza söylenerek zamanımıza kadar ulaşmıştır. Eski bir Adige türküsünde şöyle bir ifade geçer: «Yanacak taş patlar, görünecek görünür ve kaybolur fakat türkünün (eserin) sahibi kaybolmaz».

İşte Laşe de, güzel kafeleriyle şiirlerini bizlere bıraktı. O'nun ismi artık Çerkes edebiyatında yer aldı, bu onun hakkıydı, buna layıktı.

(I) Bostey : Bir çeşit kadın elbisesi.

Not :

Bu yazı Kabartay-Balkar cumhuriyetinde
Nalçık'ta 1966 yılında yayınlanan
USEXER : Şairler adlı kitaptan alınmıştır.
Kitabın yazarı : KARDANĞUÇ Z.

KAFKASYALI PROFESÖRLER TÜRKİYEDE

Kafkasya

1967 Kasım ayı sonlarında Türkiye'ye Kafkasyadan bir bilim heyeti geldi. Amaçları Türkiye ile kültürel ilişkileri kurmak... Bununla ilgili olarak İstanbul, İzmir ve Ankara üniversiteleriyle, Türkiye'deki bazı kişilerle temaslarda bulundular.

Gürcistan Cumhuriyeti bilimler akademisi ve Tiflis Üniversitesi Tarih Profesörü (Kuzey Kafkas asıllı Abhaz) Aça Zürab, (I) Tiflis Üniversitesi Türk tarihi Profesörü Gürcü David Gavritişvili, (Bu zat büyük bir Türk dostu olup milletler arası bir ilim kongresinde İmam Şamil'i Osmanlı ve İngiliz kuklası olarak göstermek isteyen kimselerin sahtekârlıkla itham ve cesur bir hareketle Şamili savunan kişidir.) Gürcü millî şairi bayan Nana Gvinitadze ve diğer On iki kişi.

Bilim heyeti üyeleri önce İstanbul'da incelemelerde bulunmuşlar orada dergimiz yazı kurulu üyelerinden sayın Ömer Büyüka ile buluşarak Kuzey Kafkasya ve bilhassa Abhaz tarih ve dili üzerinde görüşmeler yapmışlardır.

İstanbuldan İzmir'e geçen ve oradan da Ankaraya gelen bilim heyeti üyeleri dergimiz yayın Müdürü İzzet Aydemir ile buluşmuş ve aynı şekilde onunla da kültürel meselelerde karşılıklı konuşmalarda bulunmuşlardır.

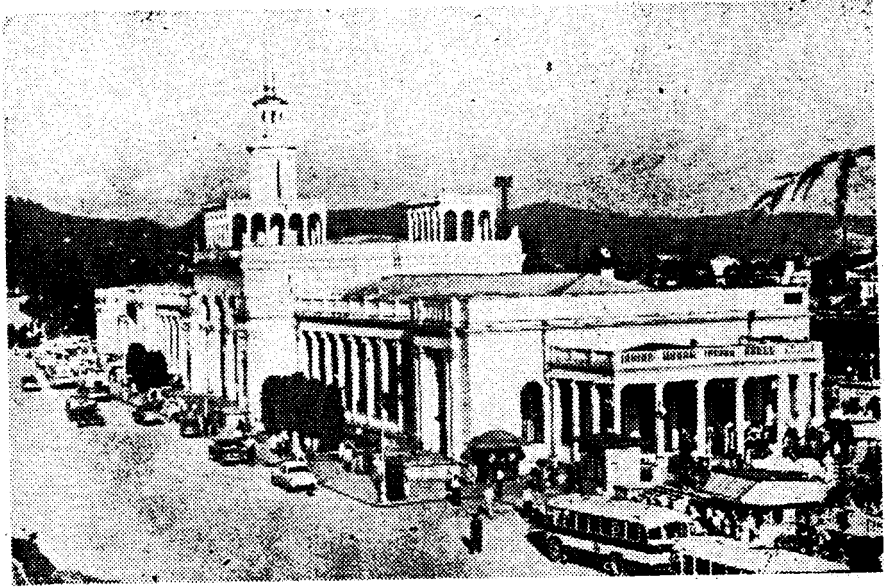
Bilâhâre İstanbul yoluyla Gürcistana dönen misafirler öntümüzdeki yıllarda yine Türkiye'ye gelmek istediklerini beyan etmiş, bu arada Gerek Ömer Büyüka ve gerekse Yayın Müdürümüz İzzet Aydemir'i Kafkasyaya davet etmek nezaketini göstermişlerdir.

Gürcistanda Kafkasya dergimizi okumak fırsatını bulan ve dergimizdeki Kafkasya ile ilgili yayınlardan pek memnun kaldıktan başka, Kafkasya (Çerkesler ve Gürcüler) hakkında kıymetli bilgiler edindiklerini söyleyen kıymetli misafirlerimiz, her iki millet arasında kültürel ilişkilerin devamı ve gelişmesi hususunda samimi temennilerde bulunmuşlardır.

Abhaz profesör sayın Aça Zürab'ın ifadesine göre halen Abhazyadaki kültür faaliyetleri şu merkezdedir:

1 — 4 dershaneli olan Abhaz ilkokullarında öğrenim tamamen Abhazcadır.
2 — Ortaokul ve liselerde Abhaz Dil-Tarih-Edebiyat dersleri tamamen Abhazca, bunun dışında olanlar Rusçadır.

3 — Abhaz Dil-Tarih-Edebiyat yüksek enstitülerinden başka birde Pedagoji ve etnografya fakültelerini kapsayan Abhaz Üniversitesi vardır. Bu enstitü ve Üniversite Abhazyanın başkenti AKO (Sohum) şehrinde ve başlıca öğretim üyeleri; Etnografya profesörü İnalıpa Şalva, Tarih Prf. Dzidzaria Gerg, Abhaz

ABHAZYA'NIN BAŞKENTİ SOHUM'dan bir görünüş.

dili doçentleri Kuarçelia, Şakaril Kostia, Şakarilpha Tamara, yönetici Bgazvba Xuxut ve başkaları.

— TIYATRO —

Günden güne gelişmekte olan Abhaz milli tiyatrosu elemanlarını ise şöylece sıralayabiliriz:

Rejisör Tjapava Xurşit ile Agrba Aziz, Agrba Rozanbi, Bn. Argunpha Ania, Bn. Zaxupha Minodora, Tjativa Yason, Bn. Maanpha, Bn. Kaslandzia, Bn. Agumaapha, M. Zakuba, RTjapuva, N. Kamkiya, S. Sakania; A. Tania; Z. Tjanba; S. Çuaz, Kaslanzia Lavarsa, İkuakuaskeris, Ş. Gitsba, Ç. Cenia, Bn. Paçalıyapha; Bn. Z. Ankuabpha, Bn: S. Dbarpha, E. Koğaniapha, M. Kuabaxıyapha, S. Açıpha; S. Şamha; S. Naçkebia, D. Kortawa, O. Lagula, A. Pliya ve başkaları..

Bunlara ilâveten bir (Abhaz Milli Dans ve Şarkıları) ekibi vardır ki bu ekip Abhazyada çok başarılı çalışmalarında bulunmaktadır.

(1) Açıba Zürab : Z. B. ANÇİBADZE (Eski Abazaların Tarih ve Kültürleri) KAFKASYA Kültürel Dergimiz de «Sayı 12, S. 12 de» Yayınlanan yazının yazarıdır.

ESKİ ADIGHE (Çerkes) TARİHİ ÖZETİ

15

Yazan :

Şora Bekmirze NOGUMUKA

Çeviren :

Dr. Vasfi GÜSAR

VII. nci Bölüm

PRENS TEMRİYUKUE'NİN HİKÂYESİ — VASIFLARI VE HASLETLERİ — KALMUK VE TATARLARA KARŞI ZAFERİ — KIRIMA GİDİŞ — ZALİM ÇAR İVAN İLE İLİŞKİLER — TÜRK PADİŞAHLARINA KARŞI SAVAŞLAR — ATASÖZÜ — ÇOCUKLARININ RUSYADA EĞİTİMLERİ — DEVLET GİREY'İN ÇERKESLERLE VE RUSLARLA SAVAŞLARI — PRENS BERSLAN JANKHOTO — DERBEND'E SALDIRIŞ — MİLLETİN SINIF VE DERECELERE BÖLÜNMESİ — SULH VE YÜKSEK MAHKEMELERİN KURULUŞU — ZÂNE PRENSLERİNDEN VE PARA CEZASININ YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ — ANTONUKUE VE KANBOLAT — BU İKİ KARDEŞİN KAVGALARI — PRENS KANBOLAT'IN TÜRKİYE'YE KAÇIŞI — ANTONUKUE'NİN KIRIMA KAÇIŞI — KANBOLAT'IN ÖLÜMÜ — ŞARKILAR,

Kabarday Çerkes prenslerinden Hükümdar (İDAR) soyundan MAREMŞAV'ın oğlu TERMİYUKUE, ergenlik çağına gelince; babalarına ve ulu dedelerine uyararak onların taptıkları büyük işlerden başka bir şey düşünmedi. Yüreği cesâretle dolu idi, başı zekâ ile parlıyordu. Bu huyun ve ruhunun yönelttiği en yüksek amaç; savaş alanlarında şöhret kazanmak ve insan üstü savaş taktiği düzenliyerek milletinin adını yükseltmek ve eski Çerkeslerin şan ve şeref dolu hâtıralarını yenilemek, ona eski yerini vermek isteği idi.

Ergenlik çağına girdiği zaman; Çerkesler, ağabeyisi KEMİRGOKUE'nin idaresi altında ve milletin yaşlılarıyla (Thamate) ve liderlerinin yardımı sayesinde huzur ve emniyet içinde yaşıyorlardı. Kensisı ise; idareyi eline aldığı zaman sık sık rahatsız eden Tatarlara karşı saldırmak üzere bir ordu hazırladı. Cesâreti ve savaşlara girişmeye susayan gençliğinin teşviki, döğüşmede şöhreti ve ölmez kahramanlığı onu o geniş savaş meydanlarına çabucak yöneltti. Daha çocukluğunda yeter derecede istidat ve kabiliyet göstermiş, meşakatlara tahammül etmeyi öğrenmiş, bedeni yorgunluklara karşı da beden eğitimi yapmış devamlı ata binmek, uykusuz kalmak şiddetli soğuklara karşı gelmek gibi uzun savaşların ve irak seferlerin gerektirdiği bütün yorgunluklara alışmıştı. Ordusu da her bakımdan kendisi gibi idi. Onun gibi hareket eder, gittiği yoldan giderdi. Basit yaşamaya da alıştı.

Bu genç hükümdarın yüksek ahlâk ve karakterini, üstün meziyetlerini şâir ve bestecilerle şarkıcılar bu güne kadar unutmadılar. Bunlardan bazıları o belirtilen bâriz ve üstün vasıfları gelecek nesillere ve torunlara naklettiler, aktardılar. Bu da:

Hükümdar TEMRİYUKUE çoğu savaşlarında düşmana baskın yaparak fayda, lanmağı düşünmezdi. Aksine olarak daha savaşa başlamadan yeter bir süre önce onlara haber vermek âdeti idi. Gönderdiği elçilere şöyle söyletirdi. «SİZİNLE DÖĞÜŞMEK ÜZERE GELİYORUM» (48).

Bu suretle kendilerini hazırlamak ve savunmak için onlara yeter bir müddet veriyordu. Bu asil insan; fesat, vahşet, yağmacılık ve barbarlık ile dolu o asırlar da hukuka, geleneklere ve adâlet kanunlarına ve aynı zamanda tam binicilik kâdelerine riayet ediyor ve bütün bunlarla milletin adını, şerefini ve suvariliğın inceliklerini koruyordu. Daha genç iken onun ilk yaptığı iş; Tatarlar ile Kalmuklarla savaşarak onlara karşı zaferler kazanmak, adam akıllı ezmek ve bütün savaş meydanlarından kaçmağa mecbur kılmak oldu. Aynı zamanda ilk muhabere meydanları DON ve VOLGA nehirlerinin kıyıları ve geniş saha ve ovaları olmuştı.

Rivayetlerden öğrendiğimize göre fâsılalı bir savaş bu iki milletin aç gözlülüğüne son vermiş ve kaderlerini göstermişti. Diğer taraftan Çerkes milletini onların devamlı şerlerinden ve zararlarından kurtarmıştı. Hakikaten Tatar ve Kalmukların sık sık yaptıkları saldırıları çerkes ülkesinin hürriyet ve selâmetini dâima tehdit ediyordu. TEMRİYUKUE Tatar ve Kalmukları ezdikten sonra DON nehri kıyılarına kadar istilâyâ devam etti. Sonra KIRIM yarımadasına kadar yol açtı. Orada Ruslarla karşılaştı ve Çar ile münasebetler kurdu. Bu hareket Kırım Hanının üzülmesine ve sonunda çok korkmasına vesile oldu. Şartlar mülâyım ve fırsatlar da iyi idi. Bundan faydalandı ve Ruslarla temasında merkezini kuvvetlendirmek için Çar (İVAN VAS-SİLYEVIÇ) ile gizli bir ittifak yaptı. Gerek Osmanlılar ve gerek Kırım Hanlar ve diğerleri aleyhine yapacağı bütün harplerde kendisine yardım elini uzatacağına söz verdi. Bu ittifakı şüphesiz kolaylaştıran şey; o zamanlarda kendilerini birleştiren ve birbirine bağlayan dini bağlılık olmuştı. Çünkü Adigheler (Çerkesler) geçmiş zamanlarda Hazer denizi ile Karadeniz arasında Yunanlılar vasıtasıyla yayılan Hırs-tıyan dininde bulunuyorlardı.

Hükümdar; icabında, zaruret halinde onun kuvvetinden ve himâyesinden faydalanmak ümidi ile kendisiyle aynı dinden olan bir Hükümdâr ile birleşmeyi ve ittifak etmeyi başkasına tercih etti. Bu Çar ile ittifak ederek Rus devletine yaklaşması bu güne kadar milletimizin hafızasında yer tutmuştur. Milletimiz bu günde de böyle bir ittifakı aşağıdaki Atasözü ile anlatır durur: «PRENS TEMRİYUKUE-NİN ÇAR İVAN KARŞISINDA ETTİĞİ O YEMİN». Hiç şüphe yoktur ki bu ittifak kendisine bu yolda büyük faydalar sağladı. Çünkü Tatarlar veya başkasıyla savaşırken Rusların yardımını temin eder ve barış zamanında da başkasına korkulu bir durum yaratırdı.

TEMRİYUKUE ve KEMİRGUKUE prensler; Ruslarla bu itifakı akdettikten sonra memleketlerine döndükleri zaman milletin sevinci pek büyüktü. Onları VERK'ler (asiller) ve her tabakadan liderler ve halk karşılamağa çıktılar. Kendileri pek iyi bir şekilde istikbâl ettiler, sağ ve selâmetle dönüşlerini tebrik ettiler. Onların sevinçlerini artıran şey; başarılı olarak dönüşleri ve kendilerine sağladıkları huzur ve gelecek emniyeti idi. Bütün bunlardan en önemli olan; Çarın üstüne aldığı ve çerkeslerin millî varlıklarını devamlı surette tehdit eden saldırılara karşı himâye ve mevcudiyetleri ile ilgili vâadidir.

IDAR soyundan bu iki prens; Rusyadan döndükten sonra, bir süre sükûnet ve huzur içinde yaşadılar. Bundan kısa bir süre sonra Prens KEMİRGUKUE vefat etti

ve vasiyeti gereğince tam silahlariyle ve at'ı üstünde gömüldü. Gömüldüğü yer SEGEM ve BAKSAN nehirleri arasındadır. Mezarı üstüne Anıt dikileceğine yüksek bir tepe (KURGAN) yapılmıştır.

Kiral TEMRİYUKUE ise; kendilerine yapılan ve sonu gelmeyen saldırılar karşısında milletin duyduğu elim durumu görünce eğitim için her iki çocuğunu Rusya'ya göndermeye karar verdi. Bu iş için çok güvendiği emniyetli bir kişi seçti ve bizzat ÇAR IVAN'ın himâye ve nazâreti altında bulundurmaya üzere Rusyanın başşehri Moskovaya kadar çocuklarını arkadaşlık etmesini söyledi. Oğlunun adı Sultan ve kızının ki Maryan idi. Fakat Moskovaya vardıktan sonra yeniden vaftiz edilerek oğluna MİKHAİL ve Kıza MARIYE adı verildi.

Kiral TEMRİYUKUE'nın her iki çocuğuna Moskovaya kadar arkadaşlık eden emin kişi Rusyanın başşehri Moskova'yı ziyaret ettikten sonra selâmetle döndü ve Rus ülkesinde ve başşehrinde gördüğü en hayret verici olayları ve başkaca hadiseleri vatandaşlarına anlattı durdu. Hattâ halk onun bu anlatıklarına o kadar hayret ettiler ki onun sihirbaz ve yalancı olduğuna inandılar. Millet bu emin adamı hâlâ anar.

Çerkesler adı geçen (MİKHAİL)'e Rus terbiyesi gören adam anlamına gelen (VURUKAN) derler. Kırım Hanı (DEVLET GİREY) Kabarday ülkesinde olup biteni ve Çerkes Hükümdarı ile Rusya Çarı arasında geçenleri öğrenince BEŞTAV (Piyatigorsk) bölgesindeki Çerkeslere hücum etmek ve hepsini yok etmek için hemen bir ordu topladı. Fakat Kiral TEMRİYUKUE; Hanın kendisi için düşünüp sakladığı fikrini öğrendi ve bu durum karşısında kolları bağlı durmadan bütün çerkeslerden hemen bir ordu hazırladı ve bu kuvvetle KUBAN nehrine dökülen (AKHUSP) nehrine doğru yürüyerek (TAMAN) adası yakınında bir kale ve siperler kordu ve düşmanın gelişini bekledi. Fakat Kırım Hanı bu yolu izlemedi, yürüyüş istikametini değiştirerek Şapsığ bölgesine kondu. Orasını yakmağa, yıkmağa, yağma ve talan etmeye başladı. Sonra Kırım Hanı (Devlet girey) Şapsığ bölgesinden çekilerek kiral TEMRİYUKUE'nin kendisini beklediği yere doğru yürüdü. Orada iki ordu karşılaşarak çok şiddetli savaşa giriştiler. Savaşın ilk başlangıcında adı geçen prens ağır yaralandı Fakat ordusu dağılmayarak yerinde mukavemet etti ve savaşın şiddetlenmesine rağmen mevkiini bırakmadı. Ancak Çerkesler; düşmanlarını tamamen ezmek, yok etmek imkânını bulamamakla beraber onları çok ağır kayıplara uğrattılar ve gösterdikleri cesâret ve azimle düşmanlarına yenilmiyeceklerini anlattılar. Zaferin en sonunda kendilerinin olacağını isbât ettiler. (49)

Kırım Hanı savaşa devamda fayda olmadığına kanaat getirince savaştan vaz geçme zorunda kaldı ve savaş alanını kendiliğinden bırakıp çekildi ve çerkeslerle yaptığı savaşta uğradığı büyük kayıpları (50) örtecek kadar içinde mal ve çokça ganîmet bulabileceğini sandığı Rusyaya saldırmak için oraya doğru akın etti. Şair-lerimizden biri bu akını şiirlerle şöyle belirtir:

Yedi gün geçti biz de düşmanın gelişini bekliyoruz

Fakat ovalar sessiz, ses yok, görülen yok

Akhups yanında yerleşen ordularımız tenbelliğe verdi kendini

Düşmanların niyetlerini bize haber veren kahraman liderimiz yaşasın

Müşterek düşmanlara saldırmağa hazırlanan o büyük kahraman.

Harp ateşi tutuşup kanlar akmağa başlayınca Tatar okları

Düştüğü ovaları boyaya boyayınca dolular gibi, TEMRİYUKUA etrafı sardı

Okların en uğursuzu cesur prensimize yöneldi ve ona değdi.
O kadar derine girdi ki vucuttan çıkarılması çok zor oldu.
Uzak illerden, deniz ardından ve boğazlar arasından korkunç bir muharip
Bizlere geldi, arkasından koca bir ordu getirdi ve kalemizi aldı.
Kırım atlıları şanslarını denediler ve AKHUPS nehrini geçmeye yeltendiler
Bizi yenmeye çalıştılar, Prensimiz olmasaydı durumumuz zorlaşırdu.
Şöhretten en büyük payını alan KAYDAK YETLUKHUE dir
O altın bıyıklı (sarı bıyıklı şarkıcı demek istiyor) ve büyük kahranam
TEMİRİYUKUE ise çektiği acının şiddetinden nefesi yakıyor kendisini sanki.
TAMBI soyundan İDAR bizim bocaladığımızı görünce
Kendini düşmanların içine attı ve hareketiyle ŞEDİKUE'nin iki oğlunu
utandırdı.
İkisi de atlarını ona doğru çevirerek arkasından takip ettiler
Yaylar o kadar genişlemişti ki gök gürültüsünü andıran sesler duyuluyordu.
Okların kuvvetle gerilmesinden teller adeta inliyor.

Prens TEMİRİYUKUE aldığı yaradan şifa bulunca vakit geçirmeden Çerkesler-
den bir ordu topladı ve müttefiki Rus çarına yardım borcunu ödemek üzere hare-
kette acele etti ve AZOF denizi kıyıları yakınlarında onunla buluştu. Çar onunla
buluşmaktan çok sevindi ve olağan üstü karşıladı. Sadakat ve asil davranışından
ötürü kendisine teşekkür etti ve dönüşlerinde mayeti ile ordusuna bir çok hediye-
ler verdi. Böylece bu prens başka defalarda Rus çarına yardımlarda bulundu ve
ona çok hizmet etti. Ancak bu yorucu seferden dönüşünden kısa bir süre sonra
eski yarasının cerahatlanmasından vefat etti, milleti de kendisine çok acıdı.

Halk onun için şöyle derler: «Savaşlar esnasında kahramanlar arasında onun
kadar sebat eden, dayanan olmadı, her zaman prenslerimizin en asili ve zamanın
en kudretli suvarisi olan bu cesur prens TEMRUKUE'den üstün bir kimsenin ol-
masına imkân yoktur.»

Milletimizin en yaşlıları ve ileri gelenleri hâlâ hatırlarlar ve derlerki «kardeşi
ile birlikte Çarın yanında terbiye görmek üzere Moskova'ya gönderilen TEMRU-
KUE'nin kızı güzelliğiyle Rus çarını meftun etti ve onunla severek evlendi» (51).
Kardeşi MİKHAİL (Sultan) ise; Rusya da kaldı, Rus sarayında en yüksek mevki
ve derecelerde bulundu, büyük servet topladı ve yurduna hiç de dönmedi.

PRENS BERSLAN

JANKHOT (JANXOT) soyundan KAYTUKA'nın oğlu BERSLAN vücutca çok
dolgun olmasına rağmen çok akıllı idi. Tabiat kendisine zekâ anlayış, yüksek ahlak
gibi güzel vasıfları esirgememiş, vermişti. Bunun için yaptığı işler ve düşünceli ha-
reketler başarı ile sona ermişti. Şişman ve cüsseli olduğu için müteaddit ve çok
süren seferlerde ve gezilerde arabaya binerdi. Bu hal kendisini üzer ve bir çok za-
manda işlerini, görevlerini ve makamının gerektirdiği hizmetleri yapmakta ge-
cikirdi. Bir sefer Kabardiya ile Astrahan arasında yeni bir yol açmak için büyük
bir ordu topladı ve yolu açmak, serbest bırakmak için ordusunu harekete geçirmeye
imkân buldu. Yolu iki tarafına düşen memleketlere emniyet sağladı ve Derbend'e
vardı. Bu esnada TARKİ Şamhal ile bir ittifak akdini de uygun gördü. Bu işi
bitirdikten sonra memleketine döndü ve bu dönüş esnasında bazı yabancı tüccar
kafilesine rasladı. Tarki ittifakiyle anlaştığı Dağıstanlılarla beraber onları talan
etti. Böylece yurduna büyük mal ve ganimetlerle döndü.

(Eski Adighe tarihi) yazarı Ş. Bekmirze Nogumuka'nın
huriyetinin başkenti Nalçık'ta dikilen heykeli

Açtığı yol kendi idaresi süresince açık ve serbestti. Rivayet ederler ki o; kudretli, azimli ve kuvvetli iradeye sahip idi. Aynı zamanda iyi vasıflar, düzgün seciyeler taşırdı. Bazı nizamları ve sosyal kanunları değiştiren ve bu günde devam eden bazı gelenekleri kuran ve Çerkesleri muhtelif sınıf ve derecelere ayıran kendisi olmuştur. Taksimine göre asil olanlar (nobl) beş sınıfa ayırmıştı. Bunlar da :

- 1 — Tlakueleş
- 2 — Dijinukue
- 3 — Kodz
- 4 — Berslan vark. Pşış - Vark
- 5 — Vark şav Tlukhussa

(Devamı var)

Halk tabakası ise dört dereceye ayrılmıştı :

1 — Pşıkan (Prese tabi anlamına gelir)

2 — Ognu veya Tlako şav

3 — Lkhokol, çiftçi

4 — Vune ut (uşak, hademe anlamındadır.)

Tlakualeş; üç parçadır ki üç önemli soydan erkek insan anlamındadır. Ya da üç önemli soydur. Çokça sanılır ki bu adı koyma şekli onların sayıca ve malca berkesten üstün olduklarından ileri gelmektedir. Karşılığı (TLABKİŞ) olup üç cinsten yada soydan insan anlamındadır.

(Dijinkue) iki kelimedenden toptumdur. İlki gümüş, ikincisi sarı anlamındadır. Bunlar kiralın veya prensin maiyetlerinden ve alt derecelerden idiler. (Koedze) yerine (Kodz) ise ek veya nisbet anlamına gelir. Bunların yabancı asiller olup sonradan memleketimize göç etmiş bulunmaları akla gelir. PŞİŞ VARK ya da BERSLAN VARK iki parçadan mürekkeptir. (Premsi yada kiralı izleyen, takip eden asil) anlamına gelir. Çok zan olunur ki bu tabakanın ileri gelenleri (eşrafı), bizzat kiral BERSLAN'dan bu ünvanı almışlardır. Çünkü bunlar kirala hizmet etmek için vakitlerini onunla geçirirler ve kendisinden bir çok münasebetlerle hediyeler alırlardı.

VARK ŞAV TLUKHUSSA'ye gelince; bu da bir kaç kelimedenden mürekkeptir. Anlamı: (Asil insana yardımcı cesurlar) yani (asile yardımcı olan cesur muhafızlar) demektir. Bunlar asillere arkadaşlık ederler ve cesâretleriyle ün kazanmış kişilerdir, Asilleri korurlar ve savunurlar. Hüküm edebiliriz ki BERSLAN; soy bakımından kendi adamlarının ve maiyetini çok iyi tanıır, meziyetlerini ve savaşta cesâret ve kahramanlıklarının ve gerekince onlardan her birinin yapacağı yardımların derecesini etrafıle bilirdi.

İlk üç derece bu günkü gün (yani on dokuzuncu asırda) birinci sınıftan sayılırlar ve hepsi de aynı derecededir. VARK ŞAVE TLEKHUSSA ise üçüncü sınıftan sayılır. Ancak bütün bunlar eski zamandan beri umumiyetle (VAR) adı ile tanınırdı. Aralarındaki farklar ve üstünlükler dolayısıyla de onlardan her sınıf özel bir ad ile adlandırılırlardı.

Geçmişe nisbeten Kiral BERSLAN devrinde (KHEYASSA) denilen ilk muntazam sulh mahkemeleri teesüs etmiş ve bu sulh mahkemelerini halkın genel işlerini, refahlarını ve yurtta emniyeti sağlamak için her kasaba (HABLE) de kurmuştur. Bu mahkemeler; cina'i davalar hariç bütün dâvâları da görürdü. Her ferd yürürlükte olan hükümler dairesinde hakkına sahip olur. Bu arada çiftçi ve köylülerin

(BİTMEDİ)

-
- (48) Kral TEMRİYUKUE'nin bu vasıfları Rus prensi SVAETOSLAV'un onun hakkında belirttiği ve KARAMZİN'in yayıdığı (Rusya memleketi tarihi) eserinde görülen yazıya temâmiyle uygundur. Cilt I. Böl. 7, S. 104 e bakınız.
- (49) Bu savaş 1566 yılından 1574 yılına kadar hüküm süren Osmanlı Padişahı Selim II. zamanında olmuştur. Aynı olay (Rusya memleketi tarihi) eserinde belirtildiği gibi doğru olarak 1570 yılında cereyan etmiştir. Bu kitabın 9. uncu cil. Böl. 3, S. 350 deki mülâhazaya bakınız.
- (50) Devlet Girey'in Rusyaya bu akını 1571 yılında olmuştur. Bu akının Moskova'yı tamamiyle yıkmakla ve Rusları ezmekle sona ermediğini söylemek zikre
- (51) Çar İVAN'ın MARIYA ile evlenmesi 21 Ağustos 1561 dedir. değer.

GÜRCİSTANNIN COĞRAFI VE EKONOMİK DURUMU

Yazan : A. Ö. MELASVİLİ

(Geçen sayıdan devam)

ve tabii yedekler halinde korunması için çaba harcandığından ülkeye has orijinal hayvanları bol miktarda görmek kabildir.

Kolhit hayvanları herşeyden önce bölgesel türlerinin çokluğu ile karakterize edilir: Aphazya ve Karadeniz kirpisi; sürüngenlerden Kolhit kertenkelesi, kızılan, engerek, Kolhit sakanguru vs. Kuşlar arasında Kolhit sülünü, Kolhit saksaganı, Kafkas alakargası, Kafkas şakrak kuşu vs.

Kaheti, aşağı Kartli ve iç Kartli'de ova hayvanları doğu Akdenizdekilere benzer. Bazan Anadolu ve Orta Asya türlerini de içine alır, Akdeniz vaşak'ı, antilopu, Kafkas kirpisi, kayalık zerdevası, kır sıçanı vs. ile karşılaşmak kabildir.

Kuşların çoğunluğunu kır kuşları yada çalı kuşları teşkil eder.

Sürüngenlerden kertenkele türleri, boynuzlu İran engereği, tavuk türü- kır kuşları; omurgasızlardan akrepler,

Son yıllarda Gürcüstan hayvanları yeni türlerle zenginleştirilmeğe başlanmıştır. Bakuriani'de gümüş ve beyaz renkli tilkiler ve çeşitli zerdeva türleri yetiştirilmektedir. Kaheti'ye getirilen yeni iklime intibak etmiştir. Batıdaki sulara atılan küçük bir balık türü olan sinek kuşlarını tüketmiş ve böylece sıtmanın kökünü kazımıştır.

EKONOMİK DEĞERLER TABİİ KAYNAKLAR

Tabiat, zenginliklerini Gürcüstandan esirgemez. Ülke üzerinde mineraller, beyaz kömür, her türlü bitkiler, bereketli topraklar, elverişli iklim; kaplıca ve termal istasyonlar vs. biraraya gelmiştir.

Dağlardan sür'atle akan akarsuları, zengin enerji kaynaklarıdır. İzafi enerji kudreti bakımından Gürcüstan; Fransayı; 15; İtalyayı 8,5, İsveç'i 4,5; Norveç'i 2,5 defa geçer. Akarsulardan elde edilen potansiyel enerji yılda ortalama 15,5 milyon kw. dir. Teorik miktar 135,2 milyar kwh. dir. Fert başına düşen net enerji üretimi bakımından Gürcüstan dünyada dördüncüdür. Bu konuda aşağıdaki listeyi vermekte fayda düşünülmüştür.

1963 yılında muhtelif ülkelerde nüfus başına düşen net enerji üretimi 9.

B. Amerika	5324	5,324	Kwh.
İsveç		5,244	>
İsviçre		3,613	>
Gürcüstan		3,410	>

İngiltere	3,045	>
B. Almanya	2,523	>
Avusturya	2,335	>
Fransa	1,861	3
Çekoslovakya	1,861	>
Sovyet Rusya	1,835	>
İspanya	0,785	>
Portekiz	0,461	>
Yunanistan	0,372	>
Türkiye	0,126	>

Gürcüstanın batı bölgesindeki tabii olanaklar teknik müdahalelerle değerlendirilmiş pekçok hidro-elektrik santraller kurulmuştur. En büyük enerji rezervleri yüksek Kafkasyanın güney yamaçlarındaki akarsular mevcuttur. Rioni ve kollarının yıllık enerji ortalaması 5 milyon kw dır. Sonra Enguri, Kodori ve Bziplı gelir. Batıdaki santrallerde elde edilen enerji yılda 11,5 kw, yani tüm ülkenin akarsularından elde edilenin % 74 nü teşkil eder. Doğuda en kuvvetli nehir Kura'dır. Sonra Aragvi, Alazani, Khrami gelir.

Çok eski çağlarda da Gürcüstan nehirleri sulama işlerinde kullanılıyordu. Bu amaçla halen Kura, Alazani, İori, büyük Liakhvi, Ksani; Khrami; Aragvi; Rioni; Tskhenis-Tskali; Kyirila nehirleriyle diğer küçük derelerden faydalanılmaktadır. En-guri, Alazani, Pirikita, Bziplı vs. sularında sallarla kereste nekliyatı yapılır. Rioni'nin aşağı kısımları ise taşıt araçlarının işlemesine elverişlidir.

Gürcüstan aynı zamanda zengin madenlere de sahiptir. Başta kömür gelir. Nakerali zincirinin eteğinde Kutalsi Şehrinin 40 km. kuzeyinde Tkibuli huy ocağı vardır. Aphazeti'de Oçamçire şehrine 35 km. mesafede bir başka huy ocağı? güneyde Ahatsihe linyit ocağı vs. Tkvartcheli'deki ile karışmış halde karbonize edilmiş Tkibuli huyu metalurjide kullanılır. Tkvartcheli ülkenin en önemli ocağıdır. Ahatsihe ocakları Gürcüstanın üçüncü kömür rezervleridir. Linyitleri termik santrallerde ve evlerde tüketilir. Bunlardan başka ikinci derecede önemli başka ocaklar da mevcuttur.

Son zamanlarda Ambrolauri civarında, Şaori huy ocağı bulunmuştur. Hafif kü-kürtlü olan kömür, metalurjide kullanılmasında diğerlerinden daha avantajlıdır.

Tkibuli şistleri yakıt gazı elde edilmesine yarar. Gürcüstan Petrol arazisine de sahiptir. Bugüne dek düzinelerle, Kaheti ve diğer bölgelerde petrol kaynaklarına rastlanmıştır. En önemlileri Mirzaani, Patara, Şiraki ve Kaheti de Eldari'dir. Fakat petrol yalnız baştan iki yerde üretilir.

Ülkede aynı zamanda turba yatakları varır. Başlıcaları batıda sahilde bulunur ve şunlardır: Poti, Redut-kale, KHobi, Bebe. Sir; Eohumi; Natanebi; Gonio; Meria; Anaklia; Otchkhamuri, Kobuleti, Diditchkoni. Bu turbalar subtropikal tarımda mükemmel gübre olarak kullanılır.

Muhtelif enerji kaynaklarının potansiel rezervleri oranları yüzde olarak şöyle değerlendirilebilir:

Madeni yakıt/huy, linyit, şist/	3,4
Petrol ve tabii gaz	4,7
Odun	0,8
Beyaz kömür	91,1

Gürcüstan yeraltı ürünlerinin en önemlileri, batıda Satchkhere civarında ocakları bulunan manganezdır. Maden cevheri oranının yüksekliği, zararlı karışımların olmayışı, elverişli veride olması, rezervlerinin çokluğu ve nihayet Karadeniz limanlarına yakın olması Tchiatura ocaklarına istisnai bir değer vermektedir. Gürcüstan manganez ocaklarındaki maden filizinin kalitesi Hindistan, Brezilya ve Gana'dan aşağı kalmaz.

Tchiatura manganezi endüstride, özellikle metalürjide ferro-manganez, siliko-manganez, siloko-spiegel vs. elde etmek için kullanılır. Peroksit denen manganez cevherinin kıymetli bir türü, kimya sanayiinde ilkel madde olarak iş görür. Son zamanlardaki yoğun çalışmalarla cevher üretimi yüzde yüz makineleştirilmiştir. Bundan başka Zestafoni, Ambrolauri'de ocaklar mevcuttur.

Cumhuriyette bundan başka pek çok mahallerde pirit, manyetit, Hematit ve lomonit gibi demir cevherleri bulunur. Çok zengin olan bu ocaklar Güney Gürcüstandaki Poladari ocaklarına benzerler. Diğer Doğuda Dzama nehrinin yukarı kısmında bulunan Dzama manyetik demir ocağından elde edilenler de endüstride çok kullanılır.

Bunlardan başka başlıca şu ocaklar vardır: Güney Osetya, Aphazeti, Acara ve Bolnisi civarındaki kurşun ve çinko ocakları Endüstriyel değeri olan en önemli çinko-kurşun ocakları arasında şunları da zikretmek kabıl: Güney Osetya'da Aphazeti, Acara ve Bolnisi civarındaki kurşun ve çinko ocakları Endüstriyel değeri olan en önemli çinko-kurşun ocakları arasında şunları da zikretmek kabıl: Güney Osetya'da Kvaisi, Aphazya'da Dzişra, Bolnisi'de Madneuli?

Bakır ocaklarının bulunduğu yerler: Telavi'de Artani, Bolnisi'de Madnetili, Kvareli'de Loduani, Kazbegi'de Devdoraki ve Acara.

Ülke madeni olmayan mineraller bakımından da çok zengindir. Kimya sanayiinde kıymetli iptidai madde olan baryum oksidi miktar ve kalite bakımından Sovyetler birliğinde birinci gelir. Ocakları doğuda ve batıda Rioni nehrinin ortasında yaygındır. En önemlileri Kvaisi/Güney Osetya, Madneuli/Bolnisi/Tchordi/Ambrolauri/İnoneti, Mekvene/TskhaltuboTsitsikvari/Aphazeti/vs. dr. Baryum oksit ihraç edilmektedir. Petrol sanayiinde, vernik imalinde vs. kullanılır.

Ülkede mevcut betonik ve sübbentonik kilin büyük bir ekonomik değeri vardır. Kutasi'de Cumbra köyü civarında çıkarılmaktadır. Eskiden bu kiler Amerika'da Florida'dan ithal edilirdi. Amerikan kili floridin Gürcü kili gumbrinden hariz surette düşük kalitededir. Cumbrin petrol üretiminde yağların çıkarılmasında kullanılır.

Andezite, muhtelif yerlerde raslamak kabildir. İşletilmesi en kolay olanları Kazbegi ve Borjomi civarındaki ocaklardır. Borjomidekiler şunlardır: Sakotchao, Dapsa, Bakuriani, Andezitten büyük kimya fabrikaları için araçlar yapılır.

Ahalsihe şehrinde elektroteknikte kullanılan diyatronit üretilir.

Tetri-Tskaro'nun Algati havzasında ve diğer bölgelerde çok kıymetli litografik taş bulunur.

Madeni olmayan mineraller arasında Abano, Kvakhtchiri, Motsameti, Gelati, Tkvartcheli, Gega dolomitleri ile Ahalsihe akikleri ünlüdür.

Doğuda kurak bölgede tuzlu göller/Mukhravani, Azamburi, Gldani, Nadar-bazevi/yakınında mirabilit ocakları yer alır.

İnşaat malzemeleri : Mermer, marn, jips, tüf, kalker; seramik kili; ardivaz vs. Çeşitli türleri ile gürcü mermerleri Sovyetler Birliğinde tanınmıştır. Bazı türleri Yunanistan ve İtalyan'ın en iyi mermerlerinden aşağı kalmaz. Büyük şehirlerde yapı şantiyelerinde geniş surette kullanılmaktadır. Tskhaltubo'daki Kursebi teğentileri, Zestafoni'deki Godogani ve Eklar'da çıkan beyaz taşlar yapılar için mükemmel kaplama taşlarıdır. Genel olarak yapılarda hafif, yonması kolay, iyi kaliteli volkanik tüfler kullanılır. Birkaç yıldanberi yine kaplama işlerinde kullanılmak üzere Balnisi mermer ocakları işletilmektedir.

Zestafoni Maharadze ve Çakva da güç eriyen toprak ocakları, Telavi'de arduvaz, Gori'de marn ocakları, pek çok mahallerde de Jips, seramik kili ve kalker ocakları mevcuttur.

Gürcüstan termal kaynakları ile ün salmıştır. Sayıları bine ulaşır. Her cins su mevcut olup, bir kısmı ülkeye özgüdür. En ünlüleri arasında şunları sayabiliriz: Tskhaltubo radyoaktif suları, Borjomi hidrokarbonate sodik gazlı suları, Menci sülfüröz klorüre sodik suları, Sairme hidrokarbonatlı sodik kalsik suları, Lugela klorürlü kalsik sular, Utsera çelikli ve gazlı alkalın suları, Munisi ılık sülfürlü sular, Zvare alkalino-salin gazlı suları, Esentuki'dekine benzeyen Cavi alkalino - salin kaynakları, Tbilisi sıcak sülfürlü alkalın suları? Terkip ve ısı bakımından Tbilisi kaynakları, Kotöro ve Pirenelerdeki Barej, İtalya'daki Batagliya, Viyanadaki Baden'e benzemektedir. Bu arada Akhtala çamur banyoları zikre şayandır.

Arızalı vekarlaşıkengebeler muhtelif ekonomiyi şartlandırır. Dağlar ve kolları ülkenin % 13 ünü kaplar. İşlenebilir topraklar çok sınırlıdır. Pek, çok tarlalar dik yamaçlar üzerinde dar ve küçük parseller halindedir. Bu durum araziye değerlendirilmeyi ve makine ile çalışmayı güçleştirir. Mümbit ovalarda entensif tarım yapılır. İlim ve teknik olanaklarla engebeler engelinin aşılması mümkün olmuş, tarım geliştirilmiştir. Tarım alanlarını genişletmek amacı ile halk doğuda sulama, batıda kurutma, çok meyilli arazide teraslama ve yeni tarla açma çabalarına girişmiştir.

Farklı iklimler, tarımın muhtelif dallarda gelişmesinde yol açmıştır. Denize yakın çevrelerdeki süptropikal iklim, kıymetli bitkilerin yetişmesine elverişlidir. Çay, limon, portakal, mandalina; okaliptüs, bambu vs. Civar dağlık bölgede bağcılık ve meyvacılık yapılır.

Ölçülü bir rutubet, bol güneş, çok soğuk olmayan kışlar, uzun ve sıcak yazlar İmereti, Kaheti ve Kartli'de hububat, bağcılık, meyvacılık ve sebzecilik tarımını elverişli kılmıştır. Doğuda tarıma uygun arazi Kura vadisi, Khaşuri nehri mansabı ve alazani vadisidir. Yayla steplerinde tarım yapılması için sulama zorunluğu vardır. Dağlık ve dağ altı meraları ile doğudaki stepler önemli bir ekonomik değer taşırırlar. Birinciler yaz otlakları, ikinciler ise kış otlaklarıdır.

Ormanlar bilhassa su ve toprağı koruyucu rol oynarlar. Ancak küçük bir kısmı kesime ayrılmıştır.

**ŞİİR YARIŞMAMIZ.
BİRİNCİLİĞİ KAZANAN ŞİİR :**

ISMAIL HAN

Şiir yarışmamızda birinciliği kazanan İsmail Han Balıkesir İlinin Susurluk ilçesinin Demirkapı köyünde 1944 yılında dünyaya geldi.

13 yaşından beri şiir yazmakta olan genç arkadaşımız evli ve halen öğretmenlik yapmaktadır.
İlk şiiri dergimizde yayımlanmıştır.

— GELECEĞİM —

Eğer geleceğim dediysem KAFKASYAM
Bilki geleceğim bir gün
İster uruttu desinler beni
İster öldü.
Hain desinler bana
Korkak desinler.
Dilini unutan dilsizler
Adını unutan adsızlar olsun isterse,
Ama ben; geleceğim dediysem eğer
Bilki geleceğim birgün.
Yeniden yazacağım
Seni yazmayan tarihleri,
Beni öldü diyenleri öldüreceğim
Tek, tek,
Ve ayrılmıyacağım senden
Mahşere dek,
İşte o zaman ben, ben olacağım
İnsanca yaşayacağım ülkemde
Toprağımla, insanımla ocağımda
En güzel hülyalarımı kuracağım
Keyfimce,
Bir güneş doğacak o gün
Kaf dağlarından
Yakmayan, üşütmeyen;
Bir güneş doğacak
Bu kâbuslu geceler bitince
Ve ben geleceğim dediysem eğer
Bilki geleceğim bir gün
Bir bayrak dalgalanacak enginlerde
Bir bayrak ki
Enginlerden yüce.

YARIŞMADA İKİNCİLİĞİ KAZANAN ŞİRLER

— GELECEĞİM —

Biliyorum sesimi duymuyorsunuz
Ben sizi unutmaktayım,
Siz beni unutmuyorsunuz...
Bu gün kırık kanadım
Elbet birgün iyi olur,
Dağlarına konarım.
Kafkasım, hürriyetim
Dedem, babam, kardeşim
Bir gün geleceğim oraya,
VATANIM...
Güvercin kanadında barış
Kalpler dolusu hürriyet
Tetirip geleceğim...

YILGÖR

A
D
A
J
A

— AĞLARIM —

Ben anadan öksüz, babadan yetim
Ben yıllardır Kaf dağına hasretim.
Benim karlı, benim ulu dağlarım
Sizi düşünürüm: Dedem, anam, bacım
Ağlar, ağlarım...
Çaresizliğime ağlarım
Bensizliğime ağlarım...
Sensizliğime ağlarım...

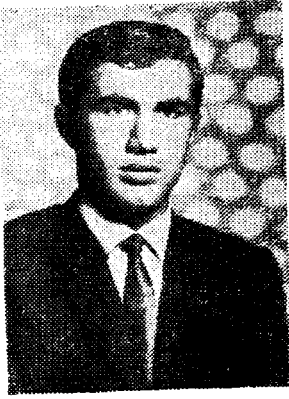
— ÇARESİZİM —

«Kaf dağında bacım kaldı
Yürekte acım kaldı
Oy oyyy»
Çaresizliğime bir kurşun sıkayım mı?
Yara sarmayan ellerim,
Dosta uzanmayan ellerim,
Sizi keseyim mi?
Yoksa, yoksa:
Kaderime küseyim mi?

— FARKIMIZ —

Yanan Kerem, yanan Aslı,
Siz birgün yanıp kurtuldunuz:
Ben her gün yanan KAFKASLI.

Not : Y. ADAJA'nın Bibliyografyası gönderilmediğinden yayınlanamamıştır.

BATIRAY ÖZBEK

YARIŞMADA ÜÇÜNCÜLÜĞÜ KAZANAN ŞİİR.

Dergimiz aracılığı ile düzenlenen şiir yarışmasında (HIÇ OLMAZSA) adlı şiiriyle üçüncülüğü kazanan Batıray Özbek 23 Mayıs 1946 yılında Antalya İlinin Korkuteli İlçesinin Çerkes YELEME köyünde doğdu. İlk öğrenimini köyünde orta okul ve liseyi Antalya'da tamamlamıştır.

Halen yüksek öğrenimini yapmakta olan kardeşimizi tebrik eder, çalışmalarının daha verimli olmasını temenni ederiz.

H I Ç O L M A Z S A

Bir gün ölürsem,
Vatandan çok uzaklarda,
Bir arzum var Tanrıdan,
İlk ve son olarak :
Bir kuş olsam,
Rüzgârlı fırtınalı bir havada,
Kırık kanatlarımla,
Yine vatan yolunda ölsüm...
Ya da bir rüzgâr olsam,
Bora olup essem,
Fırtınalarla dünyayı boğsam,
Can çekişirken insanlık,
Ağaçlarda tatlı bir tebessüm,
Işık çalıp yön verirken bana,
Ümidimin kaynağı tozlu yollar,
Vatan dağlarında parçalanıp sussam...
Ya da bir kartal.
Vahşi kudurgan,
Bir avcı kovalasa beni,
Kaçsam, kaçsam çok uzaklara,
Bir sınır üstünde,
Beyaz çerkaskalı avcım,
Can evimden vursa da,
O topraklarda düş olsam,
Düşlerimde hep seni sayıklaşam...
Hiç bir şey olmazsam da,

Bir çiçek olabilsen,
Yıllar geçse de solmasa rengim
İrkimden küçücük bir çocuğum,
Kitap sayfalarında yapraklarım,
Yıllar geçse de,
Ben, O ve Biz,
Kafkasta beraber olsam.
Ya da karlı bir tepeye,
Bir seher vakti,
Meleklerin kanatlarında,
Acı gıbzelerle,
Yapa yalnız bırakılsam,
Bir armoniğin içli melodileriyle,
Yakındaki dağ köyünün,
Çılgınca eğlencelerine,
Gönlümce katılsam

ANTALYA KUZEY KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİ SEÇİMİ

Antalya Kuzey Kafkas Kültür Derneği kurucu heyeti 11.2.1968 Pazar günü TUNCA düğün salonunda ilk Genel Kurulunu toplantıya çağırmıştır.

Kongre Mehmet Sarıgül'ün başkanlığında toplanmış, kurucu heyet ibra edilmiş ve yeni seçimler yapılmıştır.

Yeni Yönetim Kuruluna; Mehmet Sarıgül (Başkan) Ömer Özbek (2. başkan), Nazmi Özbek (Muhasip), Hayrettin Batmaz (Sekreter) ve Faruk Çelebi, Eyüp Özdemir, Kemal Kaplan üyeliklere seçilmişlerdir.

DENETLEME KURULUNA : Musa Atalay, Şaban Çetin, Kâzım Yılmaz

YEDEKLERE : Cemil Tezcan, Hasan Yıldırım, Fahri Atalay seçilmişlerdir.

Yeni Yönetim Kuruluna başarılar diler, tebrik ederiz.

İSTANBUL KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİNE YENİ BAĞIŞLAR.

İstanbul Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneği tarafından kurulacak olan öğrenci yurdu ve lokali için yeni bağışta bulunan hemşerilerimizin bir listesini aşağıda bildiriyoruz. Hayır sever aziz kardeşlerimize sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

Lira Kuruş

500	00	Cengiz Kap			
1000	00	Memduh Oyal			
500	00	Cemal Marşan			
500	00	Şurdum ailesi			
500	00	Selâhattin Eşen			
1000	00	Ali Dilmen			
500	00	Fethi Papatya			
500	00	Celepler			
200	00	Münevver Şahin			
2000	00	M. Nevzat Pısak			
500	00	Nevhiz Pısak			
500	00	Ahmet Sencer			
1000	00	Salih Kurşun			
500	00	Aslan Duman			
500	00	Erol Karaçay			
1000	00	Murat Ögün			
250	00	Kâşif Kansu			
100	00	Adnan Kandemir			
250	00	Saadet Sönmez			
500	00	İstiklâl Bulut			
500	00	Erol Necdet Behiç			
400	00	Nazmiye Tuğ			
250	00	Edip Cankat			
500	00	Futbol federasyonu			
1437	50	Çağlayan hemşerileri			
3107	50	Muhtelif kimseler			
200	00	Rıza Batır	(Uzun yayla - Pınarbaşı köyleri)		
100	00	Reşat Batır	>	>	>
50	00	Daniş İyigün	>	>	>
20	00	İsmet İyigün	>	>	>
30	00	Hacı Osman	>	>	>
10	00	Aslan Akkaya	>	>	>
550	00	Söğütlü köyü	>	>	>
579	00	İnliören köyü	>	>	>
285	50	Çukuryurt köyü	>	>	>

450	00	Tahtaköprü köyü	>	>	>
515	00	Yeni yassıveren köyü»	>	>	>
365	00	Hayriye köyü	>	>	>
883	50	Malak köyü	>	>	>
165	00	Beşerek köyü	>	>	>
1407	70	Kaynar nahiyesi (Pınarbaşı)			
24105	70				
36750	00	Evvelce yayınlanan Kafkasya sayı 12 de			
2574	00	Evvelce yayınlanan Kafkasya sayı 13 de			
1480	80	Evvelce yayınlanan Kafkasya sayı 14 de			
64909	70	Genel Toplam			

EK :

Dergi 14. sahife 42, satır 7 de bağış toplamı 393,24 lira yazılacak iken 383,04 denmiştir. Onu ve aynı dergide toplumun 40804 lira olarak düzeltilmesini okuyuculardan özür dileyerek rica ederiz.

— ACI BİR KAYIP —

Kıymetli hemşerilerimizden ve İstanbul Türkiye Kafkas Kültür Derneğine daha yardımlarını esirgemeyen kimyager, Mustafa Nevzat Pısak 20.2.1968 tarihinde İstanbulda vefat etmiş ve cenazesi kalabalık bir hemşeri ve dost topluluğu tarafından kaldırılarak Edernekapı'daki ebedi istirahatgahına defnedilmiştir.

Merhuma tanrıdan rahmet aile ve yakınlarına baş sağlığı dileriz.

BÜYÜK KAFKAS GECEMİZ ÇOK BAŞARILI OLDU

İzzet AYDEMİR

14.Ocak.1968 pazar günü... Senenin en soğuk günü, ısı sıfırın altında tam 17 derece... Ankarada pekçok dernek gece yapar, ve bunu gayet kolaylıkla düzenler. Herhangi bir düğün salonu, birkaç yüz seyirci, bir iki ses ve saz yıldızı, bir iki mahalli gösteri işte o kadar.. Ama bu gece, bizim gecemiz, Kafkas Gecesidir. Bu geceleri ne öyle alelade salonlarda düzenlemek, ne de birkaç okuyucu ile savuşturmak imkânsızdır. Bir zamanlar Ankara Palasta düzenlenen bir Kafkas gecemizde kalabalık yüzünden neler çekildiğini, dışarıdan temin edilen yüzlerce sandalyaya rağmen, kapıların nasıl zorlandığını arkadaşlarımız, hem üzüntü, hem de gösterilen ilgi sebebiyle gururla hatırlarlar. İşte bütün bu sebepler büyük gecelerimizin bir, kaç seneden beri yüzlerce değil, ancak binlerce kişilik salonlarda yapılması zorunluğunu ortaya koymuştur. Ancak kapalı spor salonlarının istenilen zamanda temin edilememesi dernek yöneticilerini müşkül durumda bırakmış, ele geçen ilk fir-satta ve geceye üğün kala - 17 derecelik soğuk bir güne raslamıştı.

Gecemiz yine her zamanki gibi tıklım, tıklım dolu, folklor ekibimiz yine bütün gece boyunca çılginca seyirci alkışlarına muhatap...

İki buçuk saat süren folklor gösterilerimizde neler yok ki! Renk, renk elbise, zengin Çerkes müzikisi, hepsi birbirinden güzel oyunlar, yorulmak nedir bilmeyen Otuz kişilik genç folklor topluluğu.

Gece Yine Şimşak oyunumuzla açılıyor, Bunu Nihal ve Remzinin Şamil oyunu, arkadan Selmat, Nilüfer, Beslan ve Saadetin'in 4. lü Zefakosu, daha sonra Selma; Nilüfer, Nihal, Münevver, Yunus, Ersin; Remzi; Sadettin'in birlikte oynadıkları ve Beslan'in solo hareketlerle süslediği Çok hareketli Lezginka ile programın ilk kısmı tamamlanıyor...

İkinci kısım yine bir gurup oyunu olan VUG ile başlıyor, gecenin en çok beğenilen oyunlarından biri olan Kılıç oyunu bunu izliyor... Bir ara Burhan'ın solo Şeşen, ini seyrediyoruz, yine Beslan Selmat, Nilüfer çiftiyle üçlü zefakoyu oynuyorlar. Artık gecenin sonuna yaklaşıyoruz. Bir ara Beslan ile Yunus'un KISKANÇ oyununda birbirlerine kamalarla girdikleri heyecanla izleniyor, ve yine Selmat işi tatlıya bağlıyor.

Cankat ve Nihal'in zefakosundan sonra sıra büyük ve son oyuna gelmiştir. Otuz kişilik kadro bütün gücüyle son hünelerini gösterme çabası içindedirler. Evet Kuzey Kafkasya Düğün'ü bütün ihtişamıyla seyircilere sunuyor, Yunus'un Kama atışları nefesleri kesiyor. Büyük topluluk bütün gücünü toplamış finale geçmiştir, artık herkes sanki ekiple birlikte oynuyormuşcasına ayakta alkış ile tempo tutuyor.

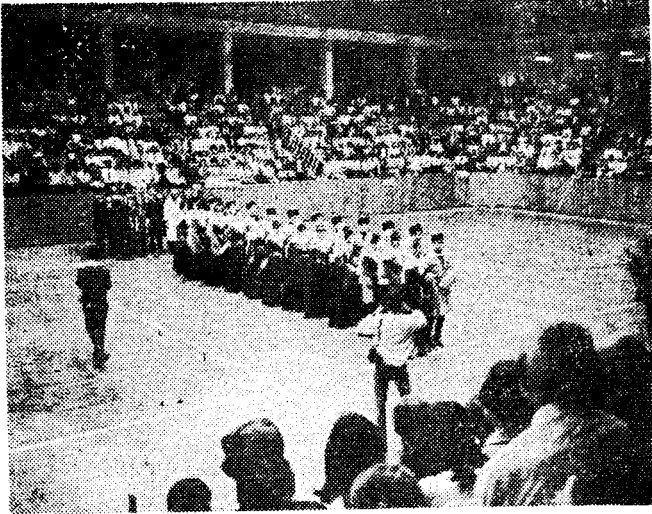
Muhteşem gece sona ermiştir, ama alkışların sonu gelmiyor, herkes bir türlü salondan ayrılmak istemiyor, alkış alkış, alkış.. İşte kulaqlarda kalan son izlenim bu. Ve biz yöneticiler aşağıda soyunma odalarında gözlerimiz yaşlı, kalplerimiz ümit ve sevgi dolu birbirimizle kucaklaşıyoruz. Ne büyük, ne şerefli bir gün bizler için.. «İstikbale daha emin ,daha güvenle bakabiliriz artık» diyorum kendi kendime.

FOLKLÖR EKİBİMİZ TÜRK HALK OYUNLARI GECESİNDE

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği Folklor ekibimiz 9.Şubat.968 gecesi Ankara Selim Sırrı Tarcan Kapalı spor salonunda düzenlenen Türk Halk Oyunları festivaline katıldı. Festivale Artvin, Bursa, Çorum, Erzurum, Karadeniz; Horon; Elazığ; Gazi Antep, Kars, Mut, Yozgat vs. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden gelen folklor ekipleri katılmışlardı.

Folklor ekibimiz gösterdiği Kafkas oyunu ile gecenin en çok beğenilen ve alkış toplayan ekibi oldu.

Tebrik ederiz.

Folklor Ekibimiz. Son gösterilerinden birinde

HALK EVLERİ GECESİNDE

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği folklor ekibimiz 19.2.968 tarihinde yine Ankara Selim Sırrı Tarcan kapalı spor salonunda ve Halkevlerinin kuruluş münasebetiyle düzenlenen folklor gösterilerine katılmış ekibimiz gösterilere katılan ekipler arasında en büyük ilgiyi toplamıştır.

SAMSUNDA

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği Folklor ekibimiz Samsun Kafkas kültür Derneğinin daveti üzerine Samsuna gitmiş ve 24.2.968 tarihinde Samsun Kapalı spor salonunda tam kadrosuyla büyük bir Kafkas gecesi düzenlemiştir.

Gece çok başarılı geçmiş, ekibimiz Samsunda büyük ilgi görmüştür.

DOKTOR MUSTAFA KAZUK

Dr. Vasfi GÜSAR

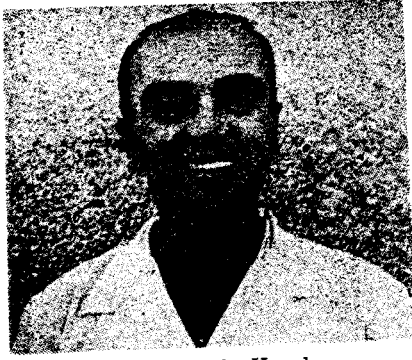
Çok sevdiğimiz aziz hemşerimiz Dr. Mustafa Kazuk; 17. Kasım. 1967 günü Amerika'da ve bulunduğu PATERSON şehrinde hayata gözlerini yumdu. Hiç ummadık bir çağda tam ailesine, topluma ve cemiyete faydalı bulunduğu ve daha da bulunacağı bir zamanda ayrılması, hepimizi çok üzdü, sarstı.

Mustafa Kazuk 1941 yılında ve o sırada patlak veren birinci dünya savaşının en şiddetli, en korkunç davresinde Düzce'nin 4 kilometre kuzeyinde bulunan Arap çiftliği köyünde (şimdiki adıyla Bostan yeri köyü) dünyaya geldi. Bu köyü 1864 de Çerkesyadan Türkiye'ye göç eden (Büyük göç) ve doktorun dedesi olan İshak Kazuk kurmuştu. Anlaşılan o yer aslında bir çiftlik imiş. İshakın oğlu Kâzım bey Düzcede ileri gelen, dürüst, çalışkan bir ziraatçı, ilmi, irfânı çok seven; ün veren bir insan, mükemmel aile reisidir. Çocuklarını okutmağı ve aileye, topluma iyi birer kişi olmalarını istedi. Büyük oğlu hukuk tahsil ederek hâkim ikinci oğlu doktor, kızı da eczacı oldu. Atadan kalan köklü Kazuk soy adını o baskı devrinde nüfusa geçirtti. Anlaşılı ve ileri gören bir baba.

Mustafa Kazuk, ilk öğrenimin bir kısmını Düzce de yaptıktan sonra İstanbul Galatasaray lisesine nakledildi. İkinci bir kısmı lise tahsilini orada bitirdi. Bu lisede öğrenci iken Lisenin biyoloji hocası müşyo Massel'in tesirile tabii bilimlere heveslendi, orada kullandığı ilk mikroskop; tıp tahsili isteğini uyandırmaya vesile oldu. 1936 yılında bitirdiği lise tahsilinden sonra İstanbul tıp fakültesine girdi. Hocalarına, büyüklerine saygı gösterir, sınıf arkadaşlarına da elden gelen yardımı esirgemezdi. Mustafa diğer kardeşleri gibi maddi sıkıntılara rağmen babasının üstün himmeti ile tıp tahsilini 1942 de bitirdi. 1943 yılının eylül ayında Düzcenin seçkin ailelerinden Şabe soyundan Hikmet beyin kızı ile evlendi, ondan 1945 yılında bir kızı oldu: Havva Setenay. Bir süre Düzcede serbest doktorluk yaptı ve herkesin sevgisini kazandı.

1946 yılının eylül ayında İstanbul Tıp Fakültesi Cerrahi Kliniğine asistan oldu. 1949 da gene girüji ihtisas sınavını vererek operatör oldu. 1950 yılı başında İngiltereye giderek az bir süre bu branşta bilgisini arttırdıktan sonra aynı yıl içinde Amerikanın OHIO eyaletinde State Üniversite'ye devam etti ve bu sırada Türkiye'deki eşini ve kızını Amerikaya getirtti. 1950 yılı ortalarında ikinci kızı doğdu ve ona Ghupse adını koydu.

Mustafa Kazuk Amerikada üç buçuk sene kaldıktan sonra Amerikalıların istek ve ricalarına rağmen ana ve babasına çok düşkün olduğundan anne ve babasının dönme tekliflerine dayanamadı 1954 haziran ayında yurda döndü. O sürede Türkiye de uzmanı pek az olan bu ihtisas şubesine rağmen 1955 aralık ayında İstanbul Şişli hastanesi genel cerrahi baş asistanlığına atandı. Bu durumdan çok üzülen Kazuk; bir çok mücadelelerden sonra aynı hastanenin yeni açılan göğüs

Mermuh Mustafa Kazuk

cerrahisi kliniğine ilk şef oldu. Fırsat buldukça Düzceye gider, çok sevdiği, saydığı ana ve babasının hayır dualarını da almağı ihmâl etmezdi.

Bu günkü dünyada insan münasebetleri sadece menfaat, çekememezlik ve humumete kadar giden rekabet temelleri üzerine kurulduğu için Amerikada bilgisini artıran, çalışkan, faziletli bu insanı çekemediler, Tanınmış meslekdaşları ellerinden gelen fenalıkları yapmağı uğraştılar ve çalıştılar, onu bir hayli de üzdüler, huzurunu bozdular. Amerikadaki meslekdaşları Amerikaya gelmesi için ona yıllarca mektup yazdılar, güzel avantajlar sağladılar. Sonunda onların isteklerini yerine getirmek, daha ziyade huzur, biraz da refaha kavuşmak istedi, muvafakat cevabı verdi ve iki senelik bir mezuniyet alarak eşi ve küçük kızı ile 26. haziran. 1966 da Amerika yolunu tuttu. Büyük kızı Setenay zaten Amerikada tıp fakültesinde okuyordu. Orada hep beraber buluştular. Kazuk da Amerikada bir hastanede görevine başladı. Çeşitli yerlere yazdığı mektuplarda rahatını, huzurunu, refahını ve tekrar başladığı yeni hayatı bir hayli övdü. Ne çareki bu mutluluk çok sürmedi. Mütahassısı olduğu ve üzerinde yıllarca çalıştığı, ameliyatlarını yaptığı göğüs hastalıklarından enfenasına, akciğer kanserine yakalandı, ameliyat oldu. Fakat o menhus hastalıktan kurtulamadı 17. Kasım. 1967 de Paterson şehrinde hayata vedâ etti. Tabutunun baş ucunda iki gün meşaleler yandı, içlerinde Amerikalıların da katıldığı saygı duruşları ve büyük bir hemşeri toplumunun elleri üstünde 20. Kasım 1967 günü vasiyeti gereğince Paterson İslâm mezarlığına defnedildi.

Dr. Mustafa Kazuk; Türkiyede bulunduğu süre içinde vatandaşlarına elden geldiği kadar iyilik etmeğı; yardımlarına koşmağı ödev bilir, yoksul hamşerileri-sağlık ve yaşayışları ile yakından ilgilenmekten zevk duyardı. Millî geleneklere, âdetlere saygısı çoktu. Nâzik, kıbar, dürüst, çalışkan ve enerjik bir insandı. Bu yönden Amerikada ve bu arada Paterson da bulunan hemşeriler onu severler, sayarlar, sık sık ziyaret ederlerdi. Hastahğında bu hemşerilerin sonsuz ilgilerini, yakınlıklarını görmüş, onlarla çok iyi anlaşmış ve hattâ vefatında Patersona gömülmesini bu yüzden vasiyet etmiş denebilir.

Mustafa Kazuk mesleğinde olduğu gibi kültürü de geniş bir insandı. Bu bakımdan mesleki kitaplar yanında kültür ve bilim dergileri, gazeteleri, okumağı çok zaman hasrederdi. Aktüalitetleri izlerdi. O aynı zamanda bir cemiyet adamı idi. Hayır severdi. İnsanların hayırlısı insanlara faydalı olanıdır derler. İşte Kazuk böyle bir kişi idi. İstanbul Kafkas Kültür ve yardımlaşma derneğinde, Tıp cemiyetinde, Hastahaneler mütahassısları derneğinde, Amerika kalp cerrahisi mütehassısları derneğinde üye idi. İstanbulda köy çocuklarını yükseltme derneğinin kurulmasında çok emeğı geçmiştir. Kaybettüğimiz bu kıymetli kardeşimizi hayır ile anar, Tanrıdan rahmet dileriz.

A K T Ü A L İ T E

SEMİH THABİSİM KUZEY KAFKASYADA

Geçen sayımızda Kuzey Kafkasyaya gittiğini bildirdiğimiz Semih Thabisım Kabartay-Balkar cumhuriyetinin başkenti Nalçık'a yerleşmiştir.

Nalçık Çerkes üniversitesinde Türkçe-Arapça Öğretmenliği yapmakta olan kıymetli kardeşimize başarılar dileriz.

DERGİMİZE YAPILAN BAĞIŞ

Birleşik Arap Cumhuriyetinde yerleşmiş bulunan kıymetli hemşerilerimizden sayın Zübeyde Şamil dergimize 200 TL. Bağışta bulunmuşlardır. Teşekkür ederiz.

BAYRAMLAŞMALAR

Geçirdiğimiz Şeker bayramı münasebetiyle Ankara Kuzey Kafkasya kültür derneği, Bahçelievler Akalın düğün salonunda, İstanbul Türkiye Kafkas Kültür Derneği dernek lokalinde, İzmir Kuzey Kafkas Kültür Derneği İzmir Fuar evlendirme dairesinde bayramın 3. cü günü, Bursa Kafkas Kültür Derneği de bayramın 2. ci günü Dernek lokalinde birer bayramlaşma töreni düzenlemişlerdir.

XXX

İstanbul Türkiye Kafkas Kültür Derneği yeni yıl münasebetiyle, üzerinde 6 adet renkli millî tablo bulunan bir takvim hazırlamıştır.

Hemşerilere bir yardım gayesi güdülerek 10 TL. ile dağıtılan takvimler bir hayli ilgi ile karşılanmıştır.

Tebrik eder bu tip çalışmaların devam etmesini dileriz.

— TEŞEKKÜR —

İstanbul Türkiye Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneği dernekçe bastırılan takvimlerin satışlarında büyük gayret gösteren Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği yöneticileri ile şahsî çabalar gösteren dernek üyelerine bir teşekkür mektubu göndermiştir.

İlgililere duyururuz.

XXX

NIŞANLANMA

Antalya Kuzey Kafkasya Kültür Derneği kurucu üyelerinden kıymetli hemşerimiz Nazmî Özbek ile Gülgün Özkan'ın 13.Ocak.1968 tarihinde Antalyada nişanlandıkları öğrenilmiştir.

Tebrik ederiz.

Antalyanın Yelme Çerkes köyü kalkındırma ve yaşatma derneği yöneticilerinden 3 kişilik bir kurul, Antalya Kuzey Kafkasya Kültür Derneğini ziyaret etmişler kendilerine, K. Kafkas Derneği üyelerinden bazılarının yardımlarıyla köy camisine hõparlõr teşkilâtı ile aygaz alınması için para yardımında bulunmuşlardır.

Diğer köylerimize örnek olması dileği ile bu hareketi memnuniyetle karşıladığımızı belirtiriz.

BURSA KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİNİN GECESİ

Bursa Kafkas Kültür Derneği 25.2.968 tarihinde Bursa Eğitim Araçları Merkezi salonlarında bir Kafkas gecesi düzenlemiştir.

Çeşitli Kafkas oyunlarının icra edildiği gece başarılı olmuştur. Tebrik ederiz.

DOĞUM

Kıymetli hemşerilerimizden Sabih Özbek ile Sevim'in bir erkek çocuklarının dünyaya geldiği memnuniyetle öğrenilmiştir.

Yavruya sıhhat diler allesini tebrik ederiz.

XXX

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği Folklor ekibimizin Kafkas Milli oyunları Ankara Radyosu Televizyonunda Ankaralılara sunulmuştur.

Ekibimizin televizyondaki gösterisi çok ilgi çekici olmuştur.

YENİ BİR KİTAP

Genç arkadaşlarımızdan Sefer E. Berzeg (MUHACERETTE KUZEY KAFKAS-YALI YAZARLAR) adı altında yeni bir kitap yayınlamıştır.

Kitapta Muhacerette çeşitli eserler vermiş olan 45 Kuzey Kafkasyalı yazarın kısa biyografyaları ile fotoğrafları yer almıştır.

5. TL. ile satılmakta olan kitabın isteme adresi

P. K. 33 CEBECİ-Ankara

Okurlarımıza tavsiye ederiz.

VEFAT HABERLERİ

Dergimiz yazı ailemizden ve İstanbul Türkiye Kafkas Kültür Derneği Başkanı sayın Ömer Büyüka'nın kayın validelerinin vefat ettiğini teessürle haber aldık. Vasiyeti üzerine Sakaryanın Kayalar köyüne götürülerek defnedilen merhumeye tanrıdan rahmet, ailesine, baş sağlığı dileriz.

XXX

Kıymetli hemşerilerimizden Sayın Dursun Yaman Hurmaoğlunun kayın validelerinin Hamamözünün (Kassey Hable) köyünde vefat ettiğini teessürle haber aldık.

Merhumeye tanrıdan rahmet ailesine baş sağlığı dileriz.

XXX

Yıllardır Ankara İtfaiye müdürlüğünü büyük bir dirayetle yöneten ve Ankaralılara kendini çok sevdirmiş bulunan kıymetli hemşerimiz CEMAL ARSLAN yalandığı hastalıktan kurtulamıyarak Ankarada vefat etmiştir.

Cenazesi 12.2.968 tarihindeki kalabalık bir hemşeri topluluğu ile kendisini seven Ankaralıların iştirakiyle kaldırılarak ebedi istirahatgâhına defnedilmiştir. Merhuma tanrıdan rahmet ailesine baş sağlığı dileriz.

XXX

Cumhuriyet başkanı Cevdet Sunay ile Suudi Arabistan ziyaretleri sırasında Riyad'da hastalanan kıymetli hemşerimiz İzzet Birand orada vefat etmiş ve Ankaraya getirilen naşı 15.2.968 tarihinde Hacı bayram camiinde kılınan cenaze namazını müteakip cebeci mezarlığındaki ebedi istirahatgâhına defnedilmiştir.

Cenaze töreninde Karaman ve Ankaradan kalabalık bir hemşeri topluluğu, bazı vekiller ile siyasi parti temsilcileri hazır bulunmuşlardır.

1902 yılında Konyanın Karaman ilçesinde dünyaya gelen İzzet Birand, İzmir senatörü olmadan önce Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi dekanı idi.

Merhume tanrıdan rahmet ailesine baş sağlığı dileriz.

XXX

Kıymetli büyüklerimizden Harun Aydemir'in eşi, dergimiz yayın müdürü İzzet Aydemir'in valideleri Ayşe Aydemir, 14.2.968 tarihinde hastalanarak kaldırıldığı İşçi Sigortaları Hastanesinde yapılan tıbbi müdahalelere rağmen kurtarılamıyarak beyin kanamasından vefat etmiştir.

15.2.968 tarihinde Hacı bayram camiinde kılınan öğle namazını müteakip Cebeci mezarlığındaki ebedi istirahatgâhına defnedilen merhumenin cenaze törenine büyük bir hemşeri topluluğu katılmıştır.

Tanrıdan rahmet ve yakınlarına baş sağlığı dileriz.

TEŞEKKÜR

Aile büyüymüz Ayşe Aydemir'in vefatı dolayısıyla bizlere her türlü yardımdan kaçınımayan, bizzat cenaze törenine katılan ve bütün samimiyetleriyle acılarımızı paylaşan ayrıca, yurdun çeşitli yerlerinden baş sağlığı, mektubu ve telgrafi gönderen akraba dost ve hemşerilerimizle minnet ve teşekkürlerimizi bildiririz.

XXX

AYDEMİR AİLESİ

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği yönetim kurulu üyelerinden Kazım Baştuğ'un kayın pederinin vefat ettiğini haber aldık, merhuma tanrıdan rahmet yakınlarına baş sağlığı dileriz.

(Sayfa 16 dan devam)

Bu on iki Çerkes köyünün kurulduğu yıllardaki nüfusu ile isimleri aşağıdadır:

Kılcağ (Penehes)	80 hane Abedzah
Kabaktepe	30 hane Abedzah
Sergiz	500 hane Kaberdey - biraz da Abedzah
İskilip	60 hane Abedzah
Kutuköy	80 hane Kaberdey
Bektemir	80 hane Abedzah
Konuralan	55 hane Abedzah
Kötüköy (Veskathabl)	65 hane Abedzah
İğdelik	70 hane Abedzah
Kavak	45 hane Abedzah
Şuayip köy	25 hane Kaberdey
Gözlek	80 hane Abedzah

Şu anda bu köylerden Konuralanda 40 hane, Gözlekte 15 hane, Bekdemirde 10 hane Çerkes aile oturmaktadır ise de Gözlek ve Bekdemirde oturanlar bu köylerin kuruluşunda burada oturmayıp, son senelerde başka köylerden buraya gelip yerleşen Çerkes aileleridir. Ayrıca Gözlek Köyünden 15 hane de kötü köye yerleşmiştir.

XXX

(10 ncu sayfadan devam)

Adighe diline bir tesiri görülmemiştir. Buna göre Çerkesçenin Kafkasyada Rusça, Anadoluada Türkçe, Suriye ve Ürdünde Arapça ile karışık kelimeler kullanması keyfiyeti ancak son bir asırlık meseledir. Bundan ötürü Adighe (çerkes) dili pek az olan müstesna hallerden sarfinazar edilecek olursa otuz bin küsur katıksız öz kelime ile eski sarfiyetini muhafaza etmiş, savunabilmiş, arızasız bir dil olarak kalmıştır. Hattâ denilebilir ki Çerkesoloji ile uğraşan bilginlerin asıl temel kelimenin faydalanma suretiyle bir çok istikakların, ilâvelerin de meydana gelebileceğini görme, anlama ve öğrenme bakımından kıymetli bir temel taşıdan olmuştur.

(x) Yusefidibis. Tarih Suriyye. (Suriye tarihi) arapça. Cilt I. S. 137.

ANKARA KUZEY KAFKASYA KÜLTÜR DERNEĞİNDEN BİLDİRİLMİŞTİR.

FOLKLÖR EKİBİMİZ KURBAN BAYRAMININ ÜÇÜNCÜ GÜNÜNE RASTLAYAN 12. MART. 1968 TARİHİNDE ANTALYA KAPALI SPOR SALONUNDA TAM KADROSUYLA SAYIN ANTALYALILARÂ KAFKAS MİLLÎ OYUNLARINI SUNACAKTIR.

Bu amaçla 30 kişilik kadrosuyla Antalyaya gidecek olan Kafkas Folklor ekibimizin millî oyunlarını bütün güney - batı Anadolu bölgesindeki vatandaşlarımızın muhakkak görmelerini tavsiye ederiz.

**ÇEŞİTLİ VE EŞSİZ KAFKAS MİLLİ
OYUNLARI
ZENGİN KAFKAS MÜSİKİSİ
MUHTEŞEM KAFKAS MİLLİ
KIYAFETLERİ**

Kaçılmıyacak bir fırsat

Hemşerilerimizden İbrahim Çakırefe ile Medihanın nikah törenleri 24. 9. 1967 tarihinde Düzce belediye nikah salonunda yapılmıştır.
Tebrik ederiz.

Bursa Kafkas Kültür Derneği ikinci başkanı sayın Naci Berk ile Meral'in düğünleri 5.11.1967 tarihinde Bursa Ordu evi salonlarında yapılmıştır.
Tebrik ederiz.

Herşerilerimizden Zekeriya Yıldız ile Ayşe Yaman Hurmaoğlu'nun düğün törenleri 3.9.1967 tarihinde Merzifonda yapılmıştır.
Tebrik ederiz.

Hemşerilerimizden Fuat Ceyhan ile Sabiha'nın düğün törenleri 2. Eylül. 1967 tarihinde Merzifonda yapılmıştır.
Tebrik ederiz.

Herşerilerimizden Şerafettin Ceyhan ile Mürvet'in düğün törenleri 1. Ekim. 1967 tarihinde Gümüşhacı köyde yapılmıştır.
Tebrik ederiz.

Hemşerilerimizden Hamit Aydoğdu ile Şehriye'nin düğün törenleri 1. Ekim. 1967 tarihinde Hamamözünde yapılmıştır.
Tebrik ederiz.

Hemşerilerimizden Nazım Udun ile Nuriye'nin düğün törenleri 10.11.1967 tarihinde Ankarada yapılmıştır.
Tebrik ederiz.

Düzceli hemşerimiz Nihat Güsar ile Düzcenin Şağuç köyünden Reyhan Becase'nin evlenme töreni 23/Eylül/1967 tarihinde Karaköyde kalabalık bir topluluğun katılımıyla yapılmıştır.
Tebrik ederiz.

DOĞUM

Havzalı hemşerilerimizden Rahri Uğur Dipçov'un bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir.
Berkok adı verilen yavruya sağlık ve uzun ömür dileriz.

VEFAT HABERLERİ

Üzüntüyle haber aldığımızı göre kıymetli hemşerimiz Necati Erkan'ın babası Cafer Erkan Ankarada vefat etmiştir.

Hacı bayram camiiinde namazı kılan merhum doğduğu yer olan Bolu'nun Elmalık (Petisie) köyüne gömülmüştür.

Merhuma tanrıdan rahmet ailesine baş sağlığı dileriz.

Üzüntüyle haber aldığımızı göre kıymetli hemşerimiz Bedrettin Kankuş'un babası Beroke Saçlı vefat etmiştir.

Merhume tanrıdan rahmet ailesine başsağlığı dileriz.

Üzüntüyle haber aldığımızı göre Kıymetli hemşerilerimizden Saim Tuş'un babası Uzun yaylada vefat etmiştir.

Merhume tanrıdan rahmet, ailesine başsağlığı dileriz.

Basıldığı Tarih : Kasım, 1967